

91
5557

IV° Nagyváradi

Anuare universitare

A

NAGYVÁRADI KIR.

JOGAKADEMIA

ALMANACHJA

az 1890—91-iki tanévről.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÖZLI:

AZ IGAZGATÓ.

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM.

NAGYVÁRAD,

NYOMATOTT IFJ. BERGER S. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1891.

A

N A G Y V Á R A D I K I R.

JOGAKADEMIA

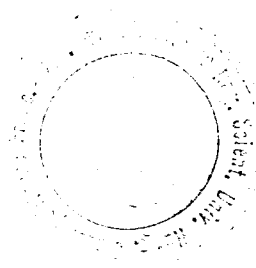
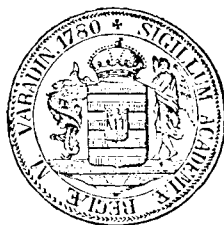
ALMANACHJA

az 1890—91-iki tanévről.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÖZLI:

AZ IGAZGATÓ.

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM.

ŰAGYVÁRAD,
ŰYOMATOTT IFJ. BERGER S. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1891.

I. Történelmi visszatekintés.

A nagyvárad kir. akadémia b. e. Mária Terézia által alapított 1780-ban. Eleinte ugyan csak a bölcsészeti szakma volt ezen akadémián képviselve, de már 1788-ik évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamu jogi fakultással kibővítettett, mely évfolyamok közül az első 1788. sept. 1-én, a második 1789. évi szeptember 1-én nyitott meg.

1885-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szerveztetett, mindazonáltal a jogvégzettek csak kivételesen bocsáttattak, még pedig 4 fél évi egyetemi cursus utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra. A tan nyelv német volt. A bölcsészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya, beolvasztott.

1861-ben ismét a magyar tannyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874-ben az azon évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással a két magyar egyetem jogi karával egyenjogu, négy évfolyamú teljes jog- és államtudományi karrá alakítottatott át, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen, jogszigorlatokra bocsáttatnak.

Jelenleg a nagyvárad kir. jog- és államtudományi karnál következő nyolcz tanszék van rendszeresítve, u. m. 1) a római jogra, 2) a jogbölcsészetre és büntető jogra, 3) a nemzetgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar pénzügyi törvényekre, 4) a magyar és osztrák magánjogra, 5) a peres és perenkivüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra (jelenleg üresedésben), 6) a statisztikára és a magyar közigazgatási jogra, 7) a jogtörténetre és egyházi jogra, 8) a politikára, a magyar közjogra s a jog- és államtudományokba való általános bevezetésre. Ezekon kívül előadatnak még a bánya- és teteles nemzetközi jog, a bölcsészet, művelődés-történet, az egyetemes történet legújabbkori része, az államszámvitellán, a törvényszéki orvostan és a közegészségtan.

II. A jog- és államtudományi kar személyzete.

Igazgató :

Dr. Bozóky Alajos, kir. tanácsos, képesített egyetemi magántanár, a római jog ny. r. tanára, az I. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke, a jog- és az államtudományi államvizsgálati bizottságoknak, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi és statisztikai bizottságának, a biharmegyei régészeti és történelmi egyesület választmányának, a m. jogász-gyűlés állandó bizottságának, a Szt.-István társulat irodalmi osztályának tagja, III. szakosztályának másod előadója. Olaszi, Uri-utca, 699/a. sz. a.

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. Sipos Árpád, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, az ausztriai és magyar magánjognak ny. r. s a bányajognak tanára, az I. alap- s a jogtudományi államvizsgálati bizottságoknak, továbbá Nagyvárad város törvényhatósági, bíráló s jogügyi, valamint a m. jogász-gyűlés állandó bizottságának tagja. Olaszi, Sz.-János-utca, saját házában.

Dr. Molnár Imre, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdaság, pénzügytan és magyar pénzügyi törvényisme ny. r. s a tételes nemzetközi jognak tanára, a II. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke, az I. alap- és az államtudományi államvizsgálati, továbbá Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának tagja. Szigligeti-utca, saját házában.

Dr. Személy Kálmán, képesített egyetemi magántanár, a statisztika s a magyar közigazgatási jognak ny. r. tanára, a művelődéstörténet előadására feljogosított tanár, a II. alap- s a két államvizsgálati bizottságnak tagja, Nagyvárad város községi iskolaszékének elnöke, törvényhatósági és statisztikai bizottságának, úgy nemkülönbén Biharmegye statisztikai bizottságának, a biharmegyei régészeti- és történelmi-egyesület választmányának tagja, a nagyváradai ipartanodai bizottság elnöke, akadémiai könyvtárnok. Fürdő-utca, Kudelka-féle ház.

Dr. Persz Adolf, sz. sz. m. m. bölcsészeti és jogtudor, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténeti és egyházi jog ny. r. tanára, az államtudományi államvizsgálati bizottság e. i. elnöke, az I. alapvizsgálati bizottság tagja. Kőlaragó-utca, Ravasz-ház, 855. sz.

Dr. Nagy Ernő, képesített egyetemi magántanár, az encyclopædia, magyar közjog és politika ny. r. tanára, a legújabb-

kori történet előadására feljogosított tanár, az államtudományi államvizsgálati és a II. alapvizsgálati bizottság, valamint a m. jogászgűyűlés állandó bizottságának tagja s a párisi »Société d'Économie sociale« levelező tagja. Apáczá-utca, Csáthó-ház.

Dr. Horányi Gyula, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcészészet és büntetőjog ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottság e. i. elnöke s a II. alapvizsgálati bizottság tagja, a kar jegyzője. Olaszi, Hidegser-utca 19. sz.

Magántanárok:

Dr. Nemes Imre, a bölcészésztől képesített egyetemi magántanár és főreáltanodai r. tanár, Bihar megye közigazgatási bizottságának s a Szt.-István társulat irodalmi osztályának tagja. Olaszi, Apáczá-utca, 2. sz. a.

Dr. Horányi Ferencz, az összes gyógytudományok tudora, Nagyvárad város tiszti főorvosa, Bihar megye t. fő- valamint a nagyvárad i. sz. egyházmegye és szentszék orvosa, a közegészségtan és a törvényszéki orvostan magántanára, a közegészségtan előadó tanára a helybeli lat. sz. papnöveldeben. Olaszi, Hidegser-utca 19. sz.

Dr. Károly Irén, premontrei kanonok rendű áldozár, képesített főgymnásiumi tanár, az államszámviteltan magántanára. Olaszi, Uri-utca, premontrei társház.

Hittszónok:

Dr. Karsch Lollion, l. sz. áldozár, theologiai és bölcészési tanár, a m. k. t. egyetem hittudományi karának bekebelezett tagja, sz. széki ülnök, szegények sz. széki ügyvédje, prosynodális vizsgáló, a Szt.-István társulat igazgató választmányának és irodalmi osztályának tagja, az államtudományi államvizsgálati bizottság kültagja. Seminarium.

Könyvtárnok:

Dr. Személy Kálmán, (lásd fent.)

Pedellus:

Korn Lajos, az akadémiai épületben.

III. Vizsgálati bizottságok.

I. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Bozóky Alajos*, tagjai: *Dr. Sipos Árpád*,
Dr. Molnár Imre, *Dr. Persz Adolf*.

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Molnár Imre*, tagjai: *Dr. Személy Kálmán*,
Dr. Nagy Ernő, *Dr. Horányi Gyula*.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Horányi Gyula*, beltagjai: *Dr. Bozóky Alajos*,
Dr. Sipos Árpád, *Dr. Személy Kálmán*.

Kültagjai:

Dr. Berkovits Ferencz, h. ügyvéd.

Gedeon Ferencz, h. ügyvéd.

Gyöngyössy Lajos, kir. tszéki bíró.

Hlatky Endre, h. ügyvéd.

Nesztor József, kir. tszéki bíró.

Rádl Ödön, h. ügyvéd.

Ritók: *Zsigmund*, kir. tanácsos, kir. táblai tanács-elnök.

Tóth Dezső, megyei főügyész.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Persz Adolf*, beltagjai: *Dr. Bozóky Alajos*,
Dr. Molnár Imre, *Dr. Személy Kálmán*, *Dr. Nagy Ernő*.

Kültagjai:

Andrássy János, nagyváradi l. sz. kanonok, sz. széki ülnök.

Beöthy Andor, Biharmegye alispánja.

Bunyitay Vincze cz. kanonok, a m. t. akadémia tagja, sz. széki ülnök.

Darvassy Endre, kir. tanácsos, pénzügy-igazgató.

Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár, sz. széki ülnök.

Ritók: *Zsigmund*, kir. tanácsos, kir. táblai tanács-elnök.

Sal Ferencz, kir. tanácsos, Nagyvárad város polgármetere.

Tóth Dezső, megyei főügyész.

Dr. Tisza Istrán, Biharmegye törvényhatósági bizottságának tagja, országgyűlési képviselő.

IV. Az 18⁹⁰/₉₁ tanév története.

Az ideai tanév 1890. évi szeptember elején nyitott meg, a szokott ünepeles módon szept. 15-én.

Örökké emlékezetes lesz a lefolyt tanév főiskolánk történetében, mert fennállása óta először érte ama ritka szerencse, hogy az ország fejedelmét, dicsőségesen uralkodó I. FERENCZ JÓZSEF Ő császári és apostoli kir. Felségét saját falai között hódolatteljesen üdvözölhette.

1890. évi szeptember hó 10-én érkezett Ő Felsége az őszi hadgyakorlatok alkalmából Szt.-László királyunk ősi városába, melynek lakossága már hónapok óta készült arra az örömnapra, hogy szeretett apostoli királyát minél méltóbban fogadhassa.

Midőn Ő Felsége megérkezése után a püspöki palotába hajtattott, a számtalan diszküldöttség között a mi Alma Materünk küldöttsége is bemutatta hódolatát Ő Felségének, ki a legnagyobb érdeklődéssel kérdezte az igazgatót s az egyes tanárokat előadási tárgyaik s a joghallgató ifjuság előmenetele felől, mire a tanári kart kegyteljesen elbocsátotta.

A tisztelgések végeztével Ő Felsége nagyméltóságú Szapáry Gyula miniszterelnök, Br. Orczy Béla miniszter, a főhadsegédek, Jekelfalussy Lajos min. tanácsos, Br. Döry József főispán, Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármester kíséretében körútra indult a városba, s a mi jogakademiánkat is kitüntette legmagasabb látogatásával.

Háromnegyed 1 órakor érkezett Ő Felsége a feldíszített és fellobogózott uri utczába, hol az akadémia környékét már nagyszámú közönség tartotta megszállva. A joghallgató ifjuság lelkes éljenzéssel üdvözlé. a királyt, kit az akadémia bejáratánál Dr. Bozóky Alajos, kir. tanácsos, igazgató, a tanári kar élén fogadott.

A bejáratnál kellemesen lepte meg Ő felségét a joghallgató ifjuság sorfala s legott kérdezte, hányan vannak, mire az igazgató válaszolta, hogy eddig 88-an vannak, de a még csak októberben beiratkozó önkénytesekkel a szám még emelkedni fog; azt is kérdezte Ő Felsége, hogy hányan vannak az önkénytesek? mire felvilágosításul nyerte, hogy a mult évben kilenczen voltak, az ideai számuk még nem tudható.

A pálmákkal s délszaki növényekkel izlésesen díszített lépcsőkön az igazgató kalauzolása mellett felhaladva, érdeklődéssel tudakolta a király az épület építési idejét, s hogy az intézet állami-e, mire az igazgató válaszkép megmondotta, hogy 1874. évben épült a tanulmányi alaphól s hogy egyike a kir. jogakademiáknak. Ő Felsége mindenek előtt a második emele-

ten levő, ez alkalomra gyönyörű délszaki növényekkel és ritka szépségű pálmákkal felékesített díszterembe lépett, melynek bejárata fölött legmagasabb nevének monogrammjá lombokkal és selyem lobogókkal körülövezve foglalt helyet. A díszterembe lépve az igazgató fölhívta a felség figyelmét a szószek fölött levő Mária-Terézia képre, mire Ő Felsége megkérdezte, hogy mikor alapította Mária-Terézia a jogakademiát? 1780. évben, mint bölcsészeti akademiát azon kijelentéssel, hogy csakhamar jogi karral fog az kibővítettetni — válaszolta az igazgató.

Ezután megtekintette Ő Felsége a tantermeket, az igazgató szobáit, a könyvtárt, a tanácstermet, a tanári és ifjúsági olvasó szobát s meglepődését fejezte ki a czélszerű berendezés fölött. A könyvtárban tudakozódott ennek állása felől, valamint arról, hogy használják-e a jogászok a könyvtárt? mire válaszul nyerte, hogy a könyvtár immár a 8000 kötetet meghaladja s több mint 20,000 forint értékű s hogy azt részint itt, részint odahaza sűrűn használják. A tanácsteremben feltűnt Ő Felségének Deák Ferencznek arcképe, melyet a tanári kar a nagy hazafi emlékére festetett. A tanári olvasó szobában levő arcképek felől pedig kérdezte, hogy tanárok-e azok? a válasz volt, hogy nagyváradi orvosok s hogy a biharmegyei orvosgyűlés itt szokta tartani szakülésait.

$\frac{1}{4}$ 2 órakor Ő Felsége a tanári kar, az ifjúság és az akadémia előtt egybegyűlt nagy közönség szünni nem akaró riadó eljenzése között elhagyván intézetünket tovább folytatta körútját a városban.

A d. u. 4 órakor a püspöki palotában rendezett 63 teretű udvari ebédnél akademiánkat az igazgató képviselte.

A tanári kar e felejthetetlen nap emlékére ehatározta, hogy az akadémia utcai falába beépítendő vörös márványtáblán örökíti meg a király itt létének ritka ünnepét. Az emléktábla be is illesztetett, arany betűkkel bevészelt felirata pedig ekkép hangzik:

ÉLSŐ FERENCZ JÓZSEF

Ő csász. és apostoli kir. Felsége

1890-ik évi szeptember hó 10-ik napján, ezen kir.
jogakademiát legmagasabb látogatásával kitüntetni
kegyeskedett.

1890. évi szept. 15-én reggeli 9 órakor ftló Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár s akadémiai hitszónok, a premontrei templomban előre boesátott »Veni Sancte« után énekes nagy misét mondott segédlettel, melynek végeztével a tanári kar s az akadémiai ifjúság a díszterembe vonult.

Dr. Bozóky Alajos igazgató a szószékre lépve, következő beszédet mondott:

Mélyen tisztelt tanári kar!

Szeretett akadémiai ifjúság!

Mindenek előtt legyen szabad Önöket e helyről őszinte szivből üdvözlőnlöm. Hiszen újra viszontláthatni azokat, a kiket szeretünk, mindig örvendetes dolog reánk nézve, kétszerte örvendetes pedig akkor, midőn jelentőséggel teljes napok után láthatjuk újra egymást.

Bizonyára Önök is meg vannak róla győződve, hogy a mi főiskolánk a legközelebbi multban jelentőséggel teljes napokat ért, a mennyiben pár nappal ezelőtt Magyarország apostoli királya *I. Ferencz József* ő Felsége (Éljen) boldogította legmagasabb látogatásával akadémiánkat; a szünidő alatt pedig a magyar orvosok és természetvizsgálók huszonötödik vándorgyűlését szeretneséje fogadhatni falai között.

Uraim! igen fontos és nagy horderejű két esemény ez intézetünk történetében. Ő Felsége legmagasabb érdeklődése tanintézetünk iránt minden bizonynyal meglermi édes gyümöleséit, mert ezen legmagasabb látogatásban méltán legszebb és legerősebb zálogát bírjuk annak, hogy a hazánk kulturtörténetében immár számot tevő nagyváradi kir. jogakademia, mely dicső emlékü Mária Terézia áldásos uralkodásának köszöni lételét, továbbra is mint életerős fa fejlődni és virulni fog, dus hajtásai pedig szünet nélkül szaporítani fogják a magyar társadalom hasznos polgárainak a számát, mire édes hazánknak oly nagy szüksége van. Hisszük és reméljük, hogy az az intézet, melyet Ő Felsége a király legmagasabb látogatására méltatni kegyeskedett, rövid idő alatt birtokába fog jutni mindazon eszközöknek, melyekre az egészséges fejlődhetés szempontjából nemesak szüksége, de multjánál fogva méltó igénye is van, és meg vagyunk róla győződve, hogy mihelyt ezen eszközökkel fel lesz ruházva, nem lesz ok olyféle panaszra, hogy a hozott áldozatok hiába valók voltak, mert az eredmény nem felelt meg a várakozásoknak. Nem tartom szüksége-nek, hogy az intézetünk egészséges fejlődhetésére szükséges eszközöket ez alkalommal újra részletezzem, hiszen bőven és alaposan kifejtette azokat a tek. tanári kar több rendű emlékirataiban, felterjesztéseiben és kérelmeiben, s csaknem biztosra lehet venni, hogy a jogi szakoktatás ügyének

a haladott korszellemhez képest leendő újjászervezése már ma-holnap napirendre kerül.

A magyar orvosok és természetvizsgálók is, kik intézetünk falai között tartották meg szaktanácskozásait, ámbár a tudomány más ágában működnek, mégis azt a benyomást vitték el innen magukkal, hogy Nagyvárad városa a magyar kultúrának egy igen nevezetes góczpontja, melyet igen fontos missziójára való tekintettel nem gyengíteni, hanem mindenkép erősíteni kell, még pedig első sorban már létező és a tapasztalás szerint hasznosaknak bevált kulturális intézményeinek folytonos és korszerű továbbfejlesztése által. Csak akkor tanácsos valami létezőt lerombolni, ha annak helyébe valami jobbat tudunk tenni, de midőn intézmények eltörléséről van szó, óvakodnunk kell attól a végzetes tévedéstől, mely mindent a mi új, csak ezért egyszerűsre mind jobbnak is tart, holott gyakran éppen megfordítva áll a dolog. Most már tágabb körökben is terjedni kezd ama felfogás, hogy hazánknak nem egy-két, hanem minél több szellemi centrumra van szüksége, hogy a vidéki városokat, melyek eddigelé csaknem teljesen magukra voltak hagyva, ezentúl éppen a nagy cél iránti tekintetből kissé protegalni is kell. Ezen felfogás, melyet az itt járt magyar orvosok és természetvizsgálók is magukénak vallottak, eredményezte többek között a kir. tábla szétosztásáról szóló 1890: 25. t. cikklet is, melynek értelmében jövő évtől kezdve Nagyvárad is kir. táblai székhely lesz. Ki ne látná be legott, hogy milyen fontos szerepe van egy ilyen kir. táblai székhelyen lévő joglanodának! Ezen körülmény magában véve is oly kedvező, hogy ne mondjam fényes, perspektívát nyújt a jövőbe, mely ismét csak megerősíteni képes a mi hitünket, melyet Alma Materünk fölvirágzása felől táplálunk.

Ime ilyen auspiciumok között indulunk neki egy új tanévnek!

Egy futó pillantás a kiegyezés óta alkotott törvényeinkre, bárkit meggyőzhet arról, hogy Magyarország eddig is derekasan hozzálátott azokhoz az elengedhetetlenül szükséges reformmunkálatokhoz, melyeket a nyugati civilizáció tőlünk is megkövetelt, hogy hazánk méltó helyet foglalhasson a kulturállamok között. Ezen törvényhozási alkotásaink között van több olyan, mely a külföldön is méltányló elismeréssel találkozott, mint p. büntető, kereskedelmi, váltó- és esődtörvényünk, erdő-, vízjogi, állategészségügyi, közmunkatörvényünk stb., melyeknek megalkotása csakis kellően iskolázott jogászkar mellett volt lehetséges. Ámde ezekkel a törvényekkel még korántsem merítettük ki törvényhozási feladatainkat, s különösen a legközelebbi jövőben napirendre tűzött igen fontos tárgyak, névszerint a magánjogi törvénykönyv megalkotása, a bíróságok s a törvénykezés újjászervezése, meg a közigazgatás államosítása mind oly

kérdések, melyek az összes magyar jogászkar hazafias közreműködését igénylik, hogy mind a tudomány kivánalmainak, mind specialis hazai szükségsegleteinknek megfelelő műveket alkotva ez uton is a magyar államot megszilárdítsuk. — Látni való tehát, hogy ezen kiválóan jogászi feladatok mekkora súlyt kölcsönöznek nálunk a jogi pályának, melynek túltömöttségét már évek óta hangoztatják, holott az imént jelzett reformok keresztülvitele már a legközelebbi jövőben azt fogja mutatni, hogy a képzett jogászokban inkább hiány van, nem pedig fölösleg. Nem is tartottam soha helyesnek azt a felfogást, hogy a felsőbb oktatás terén is olykor-olykor váltogazdaságot kell folytatni, vagyis bizonyos számú éveken át főképp jogászokat, aztán megint kiválólag orvosokat, majd pedig tanárokat avagy technikusokat nevelni, mert a hazának ezen különböző brancheokban jártas egyénekre folytonosan és szakadatlanul van szüksége, a közöttük való helyes arány pedig úgyszólván magától szabályozódik, és minden mesterséges belenyulás vagy közbelépés inkább zavarólag, mint buzdítólag hat, s így inkább árt, sem mint használ, mert minő kedvvel tanuljon és készüljön egy fiatal ember, ki hajlamát követve a jogi pályára lépett, midőn úton-útfélen minduntalan csak azt hallja és olvassa, hogy a legjobb utat választotta a proletárságra, a szellemi elzűlésre, mert már annyi jogász van, hogy nem képesek egymás mellett megélni. Megvallom, hogy a buzdításnak ezen nemét nagyon furesának tartom, egészen eltekintve attól, hogy az az egyéni szabadság, a szabad pályaválasztás elvébe ütközik. Én inkább azt mondom: miután a mi közös sorsunk az, hogy mindegyikünknek dolgoznia és lehetőleg tökéletesbednie kell, válaszszon kiki magának egy az ő hajlamának és tehetségeinek legmegfelelőbb életpályát, a választott életpályát, melyet kétségtelenül szeretnie is kell, karolja fel teljes hévvel és lelkesedéssel, szentelje neki minden erejét s igyekezzék magát arra a lehető legjobban kiképezni, hogy bátran és önérzettel léphessen ki az életbe!

És itt elérkeztem azon ponthoz, hogy Önökhöz ifjú barátim, néhány buzdító szót intézzek.

Mindenek előtt meg vagyok győződve, hogy Önök is belső hajlamuknál fogva választották a jogi pályát életpályájukul, hogy jogi ismereteikkel majdan a hazának szolgálhassanak. Hogy pedig szolgálataik, a melyekkel a hazának különben is tartoznak és a melyekre igen számos alkalmuk lesz, minél hasznosabbak legyenek, azért léptek most egyelőre ebbe a jogi főtanodába. A milyen őszinte szeretettel fogadják Önöket tanáraik, ép oly őszinte tisztelettel és bizalommal közeledjenek Önök is tanáraikhoz, kik bármikor örömet meg fogják Önöknek adni a szükséges útbaigazítást, hogy tanulói pályájukon minél sike-

resebben haladhassanak. De mindjárt a tanév elején tegyenek ám szent fogadást, hogy az előadásokról soha sem fognak elmaradni, mert minden elmulasztott óra hézagossá teszi tanulmányaikat, és minél hézagosabbak lesznek tanulmányaik, annál helyre pótolhatatlanabb lesz szellemi veszteségök, melyet ez által szenvednek, s melyért egyedül önmagukat kellene okolniok. Bizonyosan tapasztalták Önök eddig is, hogy milyen fonák eljárás az, nem tenni meg valamit, amit pedig meg kell tenni, a maga idejében. Ezt nem szabad megszokniok, mert evvel csak a rendtelenséget szokták meg, mely azután teljes életükön át fogná Önöket, mint valamely gonosz szellem, kísérni; egyszerű de régi igazság az, hogy ordo est anima rerum. Ha tanulmányaik közben netalán arra a tapasztalásra jönnének, hogy valamely részlettel nincsenek egészen tisztában, ne halogassák annak tisztába hozatalát tanulmányaik végére, hanem azonnal járjanak utána, hogy a kellő fölvilágosítást megkaphassák, mert az egyes tudományok mind magokban véve, mind a többi tudományokkal kapcsolatosan egy szerves egészet képeznek, melyet csak akkor lesznek képesek teljesen megérteni és felfogni, ha minden egyes részletet alaposan megértettek.

A szorgalmas és beható tanuláson kívül vannak még egyéb kötelességeik is uraim! melyeket szintén nem szabad elhanyagolniok. Bizonyára emlékeznek önök is koszos költőnk eme versére:

»Minden országnak támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha elvész,
Róma ledül s rabigába gürnyed!»

Igenis, erkölcsös életre kell törekedniök, a nélkül hiába való minden tudományuk, mert még olyan állam nem volt a föld kerékiségén, mely egyedül az emberek bölcsességén nyugodott volna, de a bölcsesség fogalma is az erkölcsösségtől úgyszólván elválaszthatatlan. Hiszen ha csak a tudomány lenne képes az emberiséget boldogítani, akkor a tudósoknál sokkal, de sokkal nagyobb többségét a tanulatlan embereknek eo ipso boldogtalannak kellene tartanunk, holott ép ellenkezőleg az utóbbiak között gyakrabban találhatni boldog és megelégedett embereket, miért? mert az erkölcsös gondolkozásmód nemesíti meg szívöket és türelmesekké és elnézőkké teszi őket egymás gyarlóságai iránt. Csak az igazi erkölcs övja meg az embert számtalan botlás-tól, a melyek közül a leggyakoribb és a legvégzetesebb a gügös elbizakodottság, melyből már annyi beláthatatlan baj és szerencsétlenség származott az emberiségre. Jól mondja a híres Pascal: »Minden, a mi-e földön létezik, egyaránt hirdeti nekünk egyrésről azt, hogy az ember mily gyarló s

hogy mily könyörületes az Isten, másrésről azt, hogy mily tehetetlen az ember Isten nélkül s mily sokra mehet Istennel.* A kinek nincsen Istene, annak nem lehet sem hazája, sem felebarátja, sem nemzete, sem becsülete, sem semmije, a mi szent volna előtte. Mi is emelje fel őt a szereneseétlenségben, búban, bajban és bánatban? mi indítsa őt hazája és polgártársai iránti szeretetre? mi bírja reá őt a becsületes magaviseletre, ha egész életének csak az a gondolat adja meg az irányt, hogy a halál a végleges, visszavonhatatlan, örökös megsemmisülés, a halhatatlanság pedig csak agyrem, gyermekmese.

Ezért mondá Nagyvárad lánglelkű püspöke is a magyar orvosok és természetvizsgálók ideai vándorgyűlésén tartott monumentális elnöki megnyitó beszédében: »Oh ne aljasítsuk le az emberi életet pusztá kenyérkereséssé! A tudomány ne érintse érdes kezekkel és illetéktelenül azt, a mi az emberi fölénynek és méltóságnak megkülönböztető jele: az eszményiséget a haladásban, mely az Isten gondolatában összpontosul s a lélek halhatatlanságát, mely nélkül az emberi életnek létoka esztelenség. Eszményiség, halhatatlanság az a két eszme, melyeket a tudomány soha sem lesz képes az emberi szívből kitörölni.*

No's a magyar nemzetet ősidőktől fogva a törvényes fejlődeme iránti loyális ragaszkodasan és hazája iránti törhetlen hűségén kívül mely vallásosság jellemezte; bizonyára Önök sem lesznek hűtelenek apáinknak ezen oly dicséretre méltó tulajdonaihoz és gondosan ápolni fogják kebelökben a nehéz uralkodói gondjai között rólunk is megemlékező apostoli királyunk iránti szeretetet, a mi édes magyar hazánk, mindnyájunk édes anyja iránti törhetlen hűséget és a becsületes egyenés-lelkűségre és erkölcsös életre tanító vallásos érzületet.

És ezzel az 1890/1. tanévet megnyitom.

Azután Dr. Személy Kálmán ny. r. tanár a következő tanulmányt fejtegette:

A társadalombuvárlat módszerének alapelvei.

Tisztelt Gyülekezet!

Ma már senki sem fogja kétségbevonni, hogy az u. n. társadalmi tudományok nagy gyakorlati fontossággal és kiváló elméleti vonzerővel is bírnak. A nagy társadalmi problémák a legszélesebb körök figyelmét is igénybe veszik, minden állásu és műveltségű egyén érdeklődését lekötik, gyülekezetek, enquettek, tudományos és szépirodalmi művek társadalmi kérdéseket tárgyalnak s a hírlapok ezernyi példányai naprólnapra igyekeznek olvasóik ez irányu igényeit kielégíteni. Ugy látszik, a társadalmi tudományok napjainkban első szükségleti cikket képeznek.

És mégis azt tapasztaljuk, hogy e tudományok intensív művelése és fejlettsége nem áll arányban jelentőségökkel.

E sajátzerű jelenség oka abban rejlik, hogy e tudományok részint fiatalságoknál, részint egyéb körülményeknél fogva bizonyos határozatlanságban szenvednek, vizsgálódási körük nincs még szorosan körülhatárolva, sőt még alapfogalmaik is, mint p. o. társadalom, nép, nemzet, nemzetiség, sat. sajátzerűen elmosódottak, s minden egyesnek, ha szabatos gondolkodásra és kifejezésre törekszik, mintegy önmagának kell újból az alapozás nehéz munkáján átesnie.

A legtöbb nehézséget azonban a *módszer* kérdése okozza. Pedig a módszer v. i. azon kérdés, miként gyűjtessék és dolgoztassák fel a tudomány anyaga, miként találhatja meg tantételeit, szóval miként emelkedik a pusztá ismeretből, empirismusból a tudomány polezára: ha bármely tudománynál nagy jelentőségű, a társadalmi tudományoknál mégis kiváló fontossággal bír. E tudományok u. i. természetüknél fogva a legközvetlenebb módon érintik az életet és a legkülönbözőbb érdekek befolyásának elkerülhetlenül ki vannak téve. A tudományos objectivitás megóvása tehát, valamint a leglényegesebb, úgy csakis szolid módszer alkalmazása által biztosítható követelmény. —

E mellett a módszer épen ezen tudományoknál van a legnagyobb nehézségekkel is összekapcsolva. Az emberi életviszonyok bonyolult okozati rendszerének kutatása, az egyéni tünemények millióinak vegyületekben az esetlegesnek és állandónak megállapítása, nemesak szabatos gondolkodást és sok pozitív ismeretet feltételez, hanem a feladat nagyságához és sajátzerűségéhez mért, különös módszer alkalmazását is igényli.

Az itt felmerülő akadályok gátolják leginkább a társadalmi tudományok fejlődését. Hisz e nehézségek még azoknak is, kik e tudományokat hajlamuknál és hivatásuknál fogva kitartóan művelik, nem egy nehéz, rideg órát okoznak. Lehet-e esodákozni azon, ha ez akadályok visszariasztják a kezdőt, sőt gyakran a már feluton haladót is, ki ha szerényebb, önbizalmát veszti és más tájak felé indul; ha elbizakodott, a tudomány iránti bizalmát veszti s modern Lüderként a szerinte hazug tudományt vádolja és teszi felelőssé elfecsérelt idejéért, sőt a tudomány létét is megtámadva, valóságos tudományos nihilismusra vetemedik, oktalan kifakadásaival sajnálatot keltve és eszünkbe juttatva a mesebeli fiút, ki maga alatt vágta a fát.

A módszer hiánya tehát, midőn egyrészt tág kaput nyit a dilettantizmusnak, másrészt kizár minden tudományos haladást. Módszer nélkül nincs tudomány! S csak a szolid módszerrel, bár fáradságosan kutató fog munkájában megnyugvást találni,

csak ő leendő részese azon páratlan élvezetnek, melyet az igazság keresése nyújt.

Ily nagy fontosságú lévén a módszer kérdése, nem vélek felesleges munkát végezni, ha ezen tudományos ünnepély alkalmával előadom, miként igyekszem magam és mások előtt megvilágítani a társadalmi tünemények vizsgálásának sajátzerűségét, lehetőségét és azon alapokat, melyekből az kiindul.

I.

Minden tudományos vizsgálatnak célja, hogy az ismeretes segélyével az ismeretlen megismerésére vezessen. Ezen cél elérésére a gondolkodás két alapformája szolgál, t. i. a *deductio* és az *inductio*, a levezető és a bevezető következtetés. A *deductio* következtetés az *általánosról* az *egyesre*, általános eszmékből, elvekből, fogalmakból indul ki; viszont az *inductio* következtetés az *egyesről* az *általánosra*, külső tapasztalati tényekből vonja le az általános szabályt.

Az inductiv módszer alkalmazásával különösen a természettudományok terén értek el korszakot alkotó eredményeket. E sikereken indulva egyéb tudományok is mind sürűbben vették igénybe e módszert, úgy, hogy jelenleg kétségtelenül az *inductio* áll a tudományos törekvés előterében. Azon tudományok, melyek a tapasztalati módszert alkalmazzák, bizonyos népszerűségnek örvendenek: ellenben a philosophiai *deductio*kat, *abstract speculatio*kat már eleve is hajlandók kétkedéssel fogadni, *sysiphusi* munkának bélyegezni. Bizonyos antagonizmus észlelhető az inductiv és deductiv módszer hívei közt.

E két gondolkodási módnak ilyen merev ellentétbe állítása nem indokolt. Egyrészt ugyanis a tapasztalati tudományok nem nélkülözhetik a deductiot, mert hiszen már magában az, a mit élet és világnézetnek nevezünk, *deductio* eredménye. S kétségtelenül a tapasztalati tények tudományosan csak akkor lesznek értékesíthetők, ha a tények okozati kapcsolatát is megállapítjuk, a mi pedig deductiot feltételez. Szóval a tapasztalati tények csak az eszme hatalma, a belső megismerésből merített elvek segélyével alakíthatók életteljes egészszé. S tényleg épen a természettudományok alkalmazzák is terjedt mérvben a deductiot, különösen a matematikai bizonyítást.

Viszont azonban a speculativ gondolkozás kell, hogy támaszt nyerjen a tapasztalatban. A szellemet nem vonhatjuk el a természeti előfeltételektől, a tudományt nem szabad elszakítani az élettől, különben igen könnyen oda téved, hol belső igazság és hatás nélküli szóhalmazássá válik. Az általános elvekből levezetett tételek az egyes tapasztalati tényekben megerősítést és újabb

igazolást nyerhetnek, s így az inductio mintegy próbaköve, ellenőrző eszköze lesz a deductiv következtetésnek. S nem fog-e p. o. az ethicus benső megnyugvást és örömet találni abban, ha a házasság monogam természete tekintetében felállított tételei a két nem aránylagos számviszonyára vonatkozó tapasztalati adatok által is megerősítetnek. A házasság kizárólagos voltát kétségtelenül ethikai okokkal lehet és kell igazolni. De azért mégis nagy jelentőségű tény, hogy az ember ez irányú rendeltetése a nemek egyensúlyában és ezen egyensúly folytonos fennmaradásában a legvilágosabban és minden kétséget kizáró módon szabályozva van.

A deductio és inductio tehát nem zárja ki egymást, sőt egymásra van utalva, egymást kiegészíti és csak ezen fenntartás mellett oszthatjuk a tudományokat deductivekre és inductivekre, a szerint a mint főleg az egyik vagy másik gondolkozási mód képezi módszerük alapját.

E szerint a deductiv tudományokhoz fogjuk sorolni:

1-ször: a *mathematikát*, mely a logikai alaptörvényekből levezetett néhány alapelvből fejt ki és állítja össze tartalmát.

2-szor a *philosophiai tudományokat*, melyek ugyan a tapasztalás egészét és ennek kapcsában az egyest igekeznek megmagyarázni, de ezen tapasztalást nem maguk állítják elő, hanem más tudományokból merítik és deductiv úton alakítják gondolatrendszeré. Így a természet-bölcsélet a természettudományokból, az ethika, aesthetika a jog- s vallásbölcsélet bizonyos lélektani és történeti adott tényekből indul ki. A bölcsészeti tudományok közt csak egy, a lélektan, tapasztalati tudomány s hogy a lélektan ma még oly fejletlen, ennek oka abban rejlik, hogy a tapasztalati módszer még nincs annyira kiképezve, hogy lélektani kérdések vizsgálatánál alkalmaztathassék.

3-szor: a *theológiát* és a *tételes jogot*, melyek különben egymástól eltérő tudományok, adott forrásokból vezetik le tantételeiket. E tudományoknál a tudományos működés súlypontja a tételek magyarázásában és egyes esetekre való alkalmazásában áll. Inductio csak másodsorban képzelhető. A bűnügyi statisztika, p. o. nem a jog, hanem az államtudomány körébe tartozik. —

Az inductiv tudományok két főcsoportba osztályozhatók, t. i. *természettudományokra* és *az embert tárgyazó tapasztalati tudományokra*, a hová a társadalmi tudományok is tartoznak. Mindezen tudományok a tapasztalatra támaszkodnak, tehát az inductiv módszert használják, az inductiv következtetés előfeltételei és eszközeire nézve azonban nagyon eltérnek egymástól.

Ezt bővebben kell kifejtennem.

II.

A logikai kézikönyvek az inductio feltételeit és eszközeit lényegileg következőképen ismertetik: hogy inductive v. i. az egyesről az általánosra következtethessünk, mindenek előtt az egyes tüneteményeket meg kell figyelnünk. Ezen megfigyelés két-féle, természetes és rendszeres. A természetes megfigyelésnél a vizsgálódás tárgyát természetes észlelő szerveinkkel vizsgáljuk. Ezen megfigyelési mód azonban kettős hiányban szenved: egyrészt észlelő szerveink elégtelenek, kevésbé megbízhatók, másrészt az élet tüneteményei nagyobbára oly bonyolultak, hogy a természetes észlelésre nem alkalmasak. Mindkét hiányt a rendszeres megfigyelés igyekszik elhárítani vagy legalább csökkenteni, és pedig az előbbit az által, hogy az ember észlelő szerveit kiegészíti, megerősíti *tudományos eszközökkel* (mértékek, optikai, meteorologiai eszközök); az utóbbit az által, hogy magát a vizsgálódás tárgyát a megfigyelésre előkészíti, alkalmassá teszi, *tudományos kísérlet* (experimentum) által.

Azonban ezen módszer t. i. a természetes és rendszeres megfigyelés általában csak a természeti tünetemények megfigyelésére elegendő, a mennyiben a természeti tünetemények egészben véve állandóak, hasonló jellegűek. Azt mondom egészben véve, mert tulajdonképen a természetben sincs sehol teljes egyenlőség. Még két porszem vagy falevél sem tökéletesen egyenlő, csak-hogy itt a különbségek oly feltűnő csekélyek, hogy tekintetbe sem jönnek; a hasonlóságok ellenben tulnyomóak, típusokat alkotnak, melyeknek egyedei ugyanazon szabály alá esnek, az egyed mintegy önmagában jelképezi az egész típus szabályát, mintegy kinyomata az összességnek, úgy, hogy egyetlen egy helyesen megfigyelt tény már inductív következtetésre képesít. Ha p. o. a természettudós megállapítja, hogy a higany milyen hőfok mellett fagy meg, nem kételkedik, hogy a szabály áll a világ minden higanycseppjére, vagy ha kísérletileg megállapítja a villamosság törvényét, meg van győződve, hogy az minden időben állt és állni fog. A természettudományok épen ezen körülménynek köszönik fényes eredményeiket, rendkívül gyors fejlődésüket.

Ámde a mindenségnek nem összes tüneteményei ilyen tipikusak. Már a természeti világban is észrevehető fokozatok mutatkoznak, a mint alsóbb szervezetekről magasabbakra tekintünk. S ha két kryptogam még igen nagy hasonlóságot mutat, már nem ugyanaz mondható két madárról, még kevésbé két kutyáról vagy majomról; s a szerint, a mint sokasodnak a szerves élet tényezői, növekednek a különbségek s a következtetés egy

egyedről a másikra, mind nehezebbé, kétésebbé válik. Minden új elem hozzájárulása progressív módon növeli a változatosságot és az életformák gazdagságával arányban fejlődik az individualis elem, míg végül a létezők haladó során fölrünk az embervilágig, melyet a természeti világgal szemben az egyediségek világának is mondhatunk. És még az embervilág körében is föltűnnek a fokozatok, p. o. a gyermekek egyenlőbbek, mint a felnőttek, a vadember typicusabb, mint a civilisált, a műveletlen egyén nem oly egyéni, mint a művelt, s így tovább, minél fölebb haladunk, annál inkább tűnedeznek a hasonlóságok, ki-domborodik az egyediség s az egyének szerves összességében, az emberi társadalomban, mint legmagasabb szervezetben, a typicus jelleg egészen eltűnik, a tünetmények egyéniékké, változókká lesznek, egy esetben így, a másikban másként alakulnak, egy egyénről vagy tünetmenyről tehát a többire már nem következtethetünk.

Ebből azonban nem következik az, hogy a társadalmi tünetmények egészen határozatlanok, indetermináltak, állandó okokra vissza nem vezethetők, mert hiszen akkor ezen irányu tudományokról szó sem lehetne, s minden tapasztalás hiába való volna. Már a priori, az okozati fogalom alapján is hajlandók volnánk visszautasítani azokat, mely szerint az embervilág tünetmenyei, csak azért, mert szabad szemmel át nem tekinthető labirintus látszanak képezni és az inductio közönséges eszközeivel nem vizsgálhatók: már minden törvényen kívül állóknak, a vak véletlen kifolyásának lennének tekintendők. A vak véletlen itt egy jelentésű volna a vak szükségszerűséggel. A törvény pedig épen, mivel minden esetben az ok és okozat közötti állandó viszony kifejezése, kizárja a véletlent. A törvényben rendező logical, uralkodó akaratot látunk, általa tehát a világ szellemi alkotóját ismerjük el.

Az összes tudományos, erkölcsi és művészi élet szakadatlan harc a véletlen ellen.

És e harc legalább egyes irányokban diadalmas. Ma már a posteriori is bebizonyíthatjuk, hogy nem csak a typicus, hanem az egyéni jellegű tünetmények is állandó okokra vezethetők vissza. S valamint ma már nem kéelkedik senki sem, hogy az oly szeszélyeseknek látszó, nem régen még tudományos vizsgálatra egészen alkalmatlanoknak tartott légtüneti viszonyok állandó okok kifolyásai: úgy tudjuk, hogy az emberi társadalom esetlegeseknek látszó tünetmenyei is nagy törvények uralma alatt képződnek. De a társadalmi tünetmények törvényei a zavaró és módosító tényezők beláthatatlan sokasága által mintegy elfödettek; az állandó és esetleges egymást hol ellensúlyozó, hol közbősítő okok bonyolult kapcsolata az egyéni tünetmények

millióinak tömkelegében a kutató szem elől el van rejtve. A természettudomány által oly nagy sikerrel alkalmazott módszer itt célra nem vezet. A társadalom-buvár nem használhat bonczkést vagy nagyító üveget, sem vegyi reagentiákat, experimentálni pedig emberi viszonyokkal nem lehet.

III.

Önkényt felmerül itt azon kérdés, mily eszközök állnak tehát rendelkezésünkre a társadalom egyéni tüneményeinek tudományos vizsgálatánál?

Mindenek előtt megjegyzem, hogy a társadalmi tudományok két oly előnnyel bírnak, melyekkel a természettudományok nem rendelkeznek.

Az első az, hogy a *külső tapasztalathoz járul a belső*. Embertársunkat nemcsak kívülről ismerjük meg, mint a természet tárgyait, hanem önmagunkból is; saját öntudatunk szolgáltatja a megismerés kulcsát.

A második az, hogy a *társadalmi tudományok kiterjeszthetik vizsgálatukat a multa is*, holott a természettudományok a jelenre vannak utalva. Van ugyan a földkéregnek története, sőt szólunk, *BCU Central University Library* eltekintve is a darvinizmus és evolutio tanaitól, — a fajok és nemek történetéről. De a történeti időn belől a természettünemények változása eltűnő csekély azok állandósága mellett. Az emberiség története ellenben évezredekre terjed vissza és évről-évre óriási anyagot szolgáltat a következő nemzedékeknek és a vizsgáló szem elé a legkülönbözőbb jelenségek beláthatlan gazdagságát tárja.

Ámde a belső megismerés subjectiv; ugyanazon tényről, viszonyról, jelenségről két ember a legkülönbözőbb felfogással bírhat, a nélkül, hogy a tudományos döntésre valamely támpont volna adva.

A mi pedig a történetet illeti, az személyekről és eseményekről értesít, melyek egykor, bizonyos körülményeknek soha többé vissza nem térő összehatása folytán alakultak épen olyanokká. A társadalmi tudományok azonban nem egyes személyekről és eseményekről kívánnak fölvilágosítást, hanem az emberi összességek és életkörök tüneményeit és ezek törvényeit vizsgálják.

Bármily becses segédszereket képezzenek is ennél fogva a belső megismerés és a történet, korántsem pótolhatják azon előnyt, melyet a természettudományok vizsgálatási tárgyaik typicus természete folytán élveznek.

A társadalmi élet tanulmányozója kénytelen tehát más eszközt is keresni és ilyenre mintegy önkényt vezet a logikai

gondolkodás. Ha ugyanis a társadalmi tünetmények oly természetűek, hogy egyes megfigyelés következtetésre nem képesít, akkor közellekvő a gondolat, hogy a megfigyelést a hason tünetmények nagyobb számára kell kiterjeszteni, vagyis *tömeges megfigyelést* tenni.

A tömeges megfigyelés eszméje ősrégi és nagyon általános. Ily megfigyelést tesznek alig öntudatra ébredező gyermekeink is, s a vadembertől és tanulatlan pórtól fel a legműveltebb egyénig mindenki.

Az ember önkénytelenül megfigyeli a körébe eső lényeket és az iméltlődő jelenségekből több kevesebb beccsel bíró tapasztalati tételeket von le. Ily rendszertelen tömegészlelés eredménye az is, a mit *élettapasztalatnak* nevezünk. Az u. n. praktikusoknak nagy szolgálatot tesz az élettapasztalat. Gyakran azonban fontos politikai és gazdasági kérdések eldöntésénél, jelentékeny és complicált tünetmények megítélésénél alkalmazzák. Pedig a leggeniálisabb ember, a legszorgalmasabb észlelő is, aránylag csak szűk körre terjesztheti ki figyelmét. A gyakorlat embere, épen mivel mindig a közellekvőt észleli, gyakran rövidlátó. Igaz, hogy viszont a tudós, a ki szeret abstrahálni és a messzebb fekvő összképet keresi, messzszelátó. Innen a gyakori összeütközés a gyakorlat és elmélet emberei között.

Evvel egyébiránt korántsem akarom azt mondani, hogy az élettapasztalatnak semmi tudományos értéke nincs. A szellem és tapintat, melylyel a kutató az egyes tapasztalati tényeket, a typicus jelenségeket értékesíteni tudja, mindenha képzettségének bizonyítékául szolgáland. Csak azt akartam jelezni, hogy az egyéni észleletben mindig maradni fog valami subjectiv elem, a megfigyelt, bár nagy számú eseten kívül mindig marad több kevesebb meg nem figyelt, esetleg döntő elemet magában foglaló eset, minél fogva az élettapasztalat legfőllebb hypothetikus tudást nyújt, de tudományos megismerést és meggyőződést reá alapítani nem lehet, s ha a társadalmi tudományok csak az u. n. élettapasztalatra támaszkodhatnának, soha fejlődésük bölesőkorából ki nem emelkedtek volna és alig nyújthatnának nagyobb tanulságot, mint a több kevesebb igazságot tartalmazó közmondások, melyek szintén ilyen — egy egész nép által tett rendszertelen tömegészlelés eredményei.

A rendszertelen tömegészlelés ennél fogva nem fogadható el tudományos módszerül. Mindamellett nagy jelentőségű, mert már jelzi az irányt, melyen haladva a társadalmi tudományok modern, egyedül célravezető módszeréhez jutunk.

És ez a rendszeres tömegészlelés.

A rendszeres tömegészlelés eszméje az, hogy az egyénileg változó tünetmények tanulmányozásánál, — miután egy vagy

akár számos eset megfigyelése czélra nem vezet, — minden egyes külön-külön megfigyelendő.

Ezen módszer szerint tekát emberi összeségek és életkörök, mint nép, község, egyház stb. az ezeket alkotó egyedekre bontatnak szét s minden egyesnél meghatároztatik, hogy bizonyos körülmények benne előfordulnak-e vagy sem?

Ily módon a változó mozzanatok is, melyek azelőtt egészen figyelmen kívül hagyottak vagy csak melleleg említették, tudományosan értékesíthetők lesznek. Ha p. o. határozatlanul az mondatott, hogy az emberek minden életkorban meghalnak, legtöbben az agg és gyermekorban, vagy hogy több fiu születik, mint leány; vagy hogy igen sok öngyilkossági eset fordul elő: ugy a rendszeres tömegészlelés lehetővé teszi, hogy ezen, tudományos értelemben véve egészen hasznavehetetlen mondatok határozottan kifejezett tételekké alakíttassanak, p. o. hogy 1000 emberre *A* országban 45, *B* országban 22 haláleset esik; hogy a gyermekhalandóság 50%-nyi; hogy 100 lányra 105.5 fiszületés esik, vagy hogy egy millió lakó között itt 320, amot 17 öngyilkos számíttatik. Ekként jellemző tényeket, mintegy ismét tyikus egységeket nyerünk s a változó mozzanatok is a fogalom használható ismertető jeleivé emelhetnek.

Ez eljárás természetesen számolással jár és azért e módszer jellemzője a szám. Téves volna azonban azt hiinni, hogy a pusztá számlálás és számcsoportosítás már társadalombuvárrá tesz valakit. A szám csak nélkülözhetlen segédszer, mely a társadalom-buvárlatban pótolja, még pedig megfelelőleg pótolja a tudományos eszközöket és a tudományos kísérletet.

A számbelileg kifejezett észleletek szakszerű csoportosítása és földolgozása épen ugy képesíti a társadalmi tünemények kutatóját a következtésre, mint a tyikus tünemények megfigyelése a természetvizsgálót. Ha p. o. két tünemény mindig együtt jelentkezik, következtetheti, hogy a kettő közt okozati kapcsolat van; vagy ha valamely tünemény mindig és mindenütt ugyanazon évszakban fordul elő, hogy a tünemény oka azon évszakban rejlik. Ekként a rendszeres tömegészlelés megmutatja, hogy ott is, hol a tünemények változásában tyicus egyneműség föl nem ismerhető, nem az ökény vagy a véletlen, hanem csak az erők és okok bonyolultabb vegyülete hat. S midőn a mellékes és zavaró okok eliminálását lehetővé teszi, bizonyos befolyások és döntő okok állandóságát tünteti fel és így a társadalmi élet nagy törvényeinek felismerésére vezet.

*

A rendszeres tömegészlelés vagy mint közönségesen nevezni szoktuk — statisztikai módszernek részletes ismertetése a

statisztika elméletének feladata. Jelen előadásom csak rövid vázlat, futólagos pillantás a tudományos kutatás eszközeire és azon fejlődésmentre, melynek eredményéről oly logikai eszköz birtokában vagyunk, mely már eddig is több új tudományág keletkezését tette lehetővé, az oly fontos és vonzó társadalmi tudományokat pedig egészen új exact alapra fektette, tantételeiket kényszerítő bizonyító erővel ruházta fel s a jövőre, — ha az erőket absorbeáló részletkutatások korszakán túl leszünk, — a tudományok nagyszerű fejlődésére nyújt biztos kilátást!

Ezzel a megnyitási ünnepély véget ért.

A tanári karra vonatkozólag a következő adatok emlitendők:

A törvénykezési eljárás, kereskedelmi és váltójog tanszéke még mindig üresedésben lévén, ennek helyettesítése a lefolyt tanévben is a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur 1890. évi jul. 5-én 28282. sz. alatt kelt rendelete értelmében akként történt, hogy az ausztriai magánjogot Dr. Bozóky Alajos igazgató adta elő, míg Dr. Sipos Árpád ny. r. tanár a törvénykezési eljárás, kereskedelmi- és váltójog előadásával bízott meg.

Dr. Molnár Imre ny. r. tanár a m. évi szept. 19-én 41482. sz. a. kelt magas rendelettel m. 1890. évi nov. 1-től a *harmadik*; Dr. Persz Adolf ny. r. tanár a f. évi jan. 8-án 643. sz. a. kelt magas rendelettel f. évi február 1-től a *második*; Dr. Bozóky Alajos igazgató-tanár a f. évi május 6-án 20521. sz. alatt kelt magas rendelettel f. évi október 1-től a *negyedik*: ötödévi fizetési pótlék élvezetébe léptetettek elő.

Dr. Hoványi Ferencz magántanár a m. évi 53356. sz. a. kelt magas rendelettel 3 heti szabadságidőt kapott a Koch-féle gyógymódnak Berlinben leendő tanulmányozhatása végelt.

Dr. Károly Irén, prémontrei főgymnasiumi ny. r. tanár a m. évi aug. 19-én 20422. sz. a. kelt magas rendelettel az államszámviteltan magántanárává nevezetett ki.

A nagy szünidő alatt az igazgató a következő hódolat-telejes felterjesztést intézte a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter urhoz:

Nmlt. vallás- és közoktatási miniszter ur!

Kegyelmes Uram!

Egész Magyarországot a legőszintébb örömezzet rezgi át abból az alkalomból, hogy Mária Valéria király-kisasszony Ő

fensége f. hó 31. napján Ferencz Salvator cs. és kir. főherczeg Ő Fenségének Isten oltára előtt örök hűséget esküdni készül. Ezen általános örömet megragadva mély tisztelettel esedezem, hogy mind Ő Felségeiknek, mind a fenséges jegyeseknek a nagyváradi kir. jogakademia igazgatójának és tanári karának hódolatteljes üdvözetét és legőszintébb szerencsekívánatait tolmácsolni kegyeskedjék.

Mély hódolattal maradván
Nagyváradon, 1890. jul. 28-án

alázatos szolgálója

Dr. Bozóky Alajos

kir. tanácsos, igazgató.

Ő Felségeik akademiánk szerencsekívánatait Mária Valeria királykisasszony ő fenségének férjhezmenetele alkalmából legfelsőbb köszönetük kifejezése mellett legkegyelmesebben tudomásul venni méltóztattak. (Lásd a Levéltári Szemle 72. és 114. számait.)

M. évi augusztus havában a magyar orvosok és természetvizsgálók jubiláris vándorgyűlésüket akademiánk helyiségeiben tartván meg, ezen alkalomból a következő üdvözlő irat intéztetett a nagygyűléshez:

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1890. évi
nagygyűlésének

Nagyváradon.

Mélyen t. nagygyűlés!

Midőn a magyar orvosok és természetvizsgálók idei s ezúttal jubiláris nagygyűlésüket megtartandók, Szent-László városában adtak egymásnak találkozót, lehetetlen ki nem fejeznünk örömünket ezen, hazánk kulturális történetében oly nevezetes és jelentőséggel teljes esemény fölött, lehetetlen nem üdvözlőnk a tudomány ama lelkes bajnokait, kik nem kimélve semmi fáradságot, lankadatlan kitartással előre törnek amaz ösvényen, melyet félszázaddal ezelőtt aránylag csekély számú tudós hazánkfia kezdeményezett. Ha egy futó pillantást vetünk azon óriási haladásra, melyet hazánk közművelődése az utolsó félszázad óta tett, könnyen arra a gondolatra juthatna valaki, hogy ma, midőn a gőz és villam, a tudomány és a sajtó a tökély és uralom oly magas fokára emelkedett, nincsen szükség többé azon tényezőre, melynek ezen örvendetes eredmény kivívásában olyan nagy része volt. De mi sem lenne tévesebb ennél a felfogásnál. A minél sűrűbb érintkezésre, a közvetlen tapaszt-

talatok szerzésére, a nemzet kulturális szükségleteinek megismerésére, kielégítésére és a haladó korszellemhez képest leendő folytonos fejlesztésére ma is ép olyan, sőt tán fokozottabb szükségünk van, mint volt félszázaddal ezelőtt. És minthogy éppen a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének intézménye tünteti fel legkézzelfoghatóbban azon oly gyakran kétségbevont állítás igazságát, hogy nemzeti létünk követeli, miszerint ne csak egy, hanem minél több pontjában a hazának gyűjtsuk fel és lobogtassuk minél magasabban a tudomány és felvilágosodás fáklóját, azért üdvözöljük mi kétszeresen a magyar orvosok és természetvizsgálók idei vándor-gyűlését és szerencsénknek tartjuk, hogy munkálkodásához intézetünk helyiségeit rendelkezésére bocsáthattuk.

Adja az Isten, hogy az idei nagygyűlés is, mint annyi számos elődje, hasznos szolgálatot tegyen a hazai közművelődés ügyének.

Kelt Nagyváradon, 1890. aug. 15-én.

A kir. jogakademia nevében:

Dr. Bozóky Alajos

kir. tanácsos, jogakademiai igazgató.

A vándorgyűlés, tárgyalásainak befejeztével, az akademiának előzékenységeért, melylyel összes helyiségeit rendelkezésére bocsátotta, szives köszönetét nyilvánította.

1890. évi október hó 4-én a tanári kar s az akademiái újuság testületileg jelent meg a helybeli l. sz. székesegyházban ö császári és apostoli kir. Felsége legmagasabb névnapja alkalmából tartott ünnepélyes hálaadó isteni tiszteleten.

Az 1891-ik évi népszámlálás érdekeinek előmozdításához akademiánk is tehetsége szerint hozzájárult. Az 1890/91 tanév első felében Dr. Személy Kálmán a népszámlálás módszerét ismertető, sűrűn látogatott gyakorlati collegiumot tartott és akademiánk polgárai közül 30-an a t. városi tanács nov. 12-én 15325/890. sz. a. kelt felhívására, mint népszámláló ügynökök működtek és e tisztöket oly buzgalommal és sikerrel teljesítették, hogy a t. törvényhatósági bizottság 1891. évi febr. hóban tartott gyűlésén lelkes közreműködésükért jegyzőkönyvileg elismerő köszönetet szavazott meg nekik.

1891. évi május 5-én kezdte meg működését a nagyváradi kir. ítélő-tábla. Reggeli 9 órakor nm. Dr. *Schlauch Lőrincz* püspök ur a I. sz. székesegyházban nagy és fényes segédlettel ünnepélyes Te Deum-ot celebrált. 11 órakor volt a kir. táblának alakuló közgyűlése saját helyiségében, a hol az akadémia tanárai is jelen voltak, d. u. 1 órakor pedig ugyanesak a püspök ur ő nagyméltósága palotájában a kir. tábla tiszteletére nagy diszebédet adott, melyre a hatóságok fejei között az akadémia igazgatója is hivatalos volt.

Adja a Mindenható, hogy az ezen momentumhoz kötött szép remények minél előbb megvalósuljanak s hogy különösen a nagyváradi kir. tábla székhelyén levő, immár egy századra visszatekintő kir. jogakadémia gyarapodjék, felvirágozzék s a haza javára minél hasznosabban mőködjék!

Az előadások a felsőbb helyen jóváhagyott tanrend szerint a törvényes szüneteken kívül szakadatlanul folytak f. évi június 6-ig; az alap- és államvizsgálatok f. évi június 12-től 22-ig tartattak meg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Részvétét fejezte ki a kar m. évi szept. 11-én a kolozsvári m. k. t. egyetemnek *Szabó Károly* egyetemi tanár, m. é. október 10-én a helybeli premontrei társháznak *Várszély Armin* főgymnasiunai igazgató, f. évi február 25-én az esztergomi érseki főkáptalannak *Simor János* hgprimás, f. évi ápril 16-án a sáros-pataki főtanodának *Emöly Dániel*, majd f. é. ápril 21-én *Kun Pál* ottani akadémiai tanárok haláleseteik alkalmából, azonfölül testületileg jelent meg ama gyászisteni tiszteletéken, melyek *Várszély Armin* lelki üdvéért a helybeli premontrei templomban és *Simor János* hgprimásért a helybeli I. sz. székesegyházban tartattak.

V. A tanárok irodalmi működése.

Dr. Bozóky Alajos igazgató-tanártól megjelentek:

1) Megnyitó beszéd a tanév elején; lásd jelen Almanach 9 s köv. ll.

2) Szemle a külföldi jogi oktatás terén. Három közlemény a Jogtudományi Közlöny 1890, évf., 29., 30 és 35. számaiban.

3) Nem harmadik, hanem három új egyetem; a Jogtud. Közl. 1890. évf. 32. számában.

4) Ortlöff II. Die gerichtliche Redekunst, Berlin u. Neuwied. Ismertetés a Jogtud. Közl. 1890. évf. 38 és 39. számaiban.

5) A tizenkettedik órában; adalék a kötelező doctoratusnak a bírakra tervezett kiterjesztéséhez. Jogi Szemle 1890. évf. (III. köt.) 21. számában.

6) Mentsük meg a jogakademiákat. A »Nagyvárad« című napilap 1891. évi 4. számában.

7) Még egyszer a kötelező doctoratusról. Jogi Szemle 1891. évi 11. számában.

8) Az ausztriai magánjog rendszere; I. füzet (általános tanok) Budapest 1891. nagy 8-rét 256. l. (Pallas kiadása.)

9) Az elméleti államvizsgálatok kérdéséhez. Jogtud. Közl. 1891. évf. 15. számában.

Dr. Sipos Árpád ny. r. tanár a nm. m. kir. kereskedelemügyi miniszter ur megbízásából kidolgozta a magyar bányatórvényjavaslat bírálatát. (Kézirat a nm. m. kir. kereskedelemügyi miniszteriumnál.)

Dr. Személy Kálmán ny. r. tanártól megjelent:

A társadalom-búvárlat-módszereinek alapelvei; lásd jelen Almanach 13. s k. II.

Dr. Nagy Ernő ny. r. tanártól megjelentek:

1) Magyarország közjoga; 2. kiadás, Budapest 1890.

2) A zászló- és ezimérvkérdésről. Jogi Szemle 1890. évf.

3) Államjogi irodalmunkról. Jogtud. Közl. 1891. évf.

4) Bírálat Schwarz Gyula »Die Staatslehre« című művéről. Jogtud. Közl. 1890. évf.

5) Válasz közjogi könyvem egyik bírálójának; Magyar Igazságügy 35. köt. 6. számában.

Dr. Nemes Imre magántanártól megjelent:

1) Dr. Fináczy Ernő »A francia középiskolák múltja és jelene« cz. művének ismertetése és bírálata. A tanáregyesületi Közlöny 1890/1. okt.—nov. füzetében.

2) A szeretet eszméje, a »Nagyvárad« cz. napilap 1890. évi decz. 25. számában.

3) A nyelv lényege és eredete; a nyelv mint szellemi szükséglet. A nagyvárad m. kir. állami főreáliskola 1890/1 évi értesítőjében.

Dr. Hoványi Ferencz magántanártól megjelent:

A Köch-féle gyógymódról; Nagyvárad, 1891.

Dr. Károly Irén magántanártól megjelent:

Az abszolút mértékrendszer a hang- és hőtanban; a nagyvárad premontrei kanonok-rendű főgymnasium 1890/1 tanévi értesítőjében.

A tanárok irodalmi működését a lefolyt évben is lényegesen előmozdította ama szíves készség, melylyel a budapesti m. k. t. egyetem könyvtára a kívánt műveket rendelkezésre bocsátotta, a miért e helyen az akadémiai igazgatóság forró köszönetét nyilvánítani kedves kötelességének ismeri.

VI. Ifjusági egyletek.

I. Joghallgatók segélyező egylete.

Elnök: Takácsy Sándor IV. éves joghallgató.
Alelnök: Bozóky Kálmán III. éves joghallgató.
Főjegyző: Ritoók Géza II. éves joghallgató.
Aljegyző: Wawrek Kálmán I. éves joghallgató.
Ellenőr: Ertsey Pál I. éves joghallgató.

Bizottmányi tagok:

Balázsházy Iván, Baróthy Pál, Beöthy Dávid, Györffy Kálmán, Lázár Aurel, Markovits Károly, Nyiry Lajos, Örley György, Poynár Sándor, Sal Ferencz, Schütz Gyula, Salacz Ferencz, Szabó Bertalan joghallgatók.

Az egylet alaptőkéje ebben az évben is jelentékenyen névszerint 8671 frt 77 krról 8785 frt 21 krra emelkedett. A m. évi majális maradványa 10 frt; a biharmegyei bank 25 frtot adott; t. Mütter Ferencz élesdi kir. járásbíró ur a fia, ifj. Mütter Ferencz volt itteni joghallgató emlékére tett alapítvány gyarapítására 10 frtot küldött, az idei bal tiszta jövedelme pedig 68 frt 44 krt juttatott az alaptökének.

Segélyezésben részesült az első félévben 14, a második félévben 12 joghallgató. Segélyezésre fordítatott összesen 376 frt

2. Önképző és Olvasó-egylet.

Elnök: Baró Drechsel Gyula.
Alelnök: Máthé György.
Főjegyző: Berthóty Károly.
Pénztáros: Heczler Gyula.
Könyvtáros: Solymosán Illés.
Ellenőr: Lázár Aurel.
Aljegyzők: Wawrek Kálmán.
Schütz Gyula.
Gubieza Ádám.

Bizottmányi tagok:

Papp József, Domján József, Keszthelyi Zoltán és Mislé Endre IV. évesek.

Bozóky Kálmán, Jellinek István, Stocker József és Szücs Dezső III. évesek.

Berthóty István, Losonczy Géza, Gelei József, Adorján Emil II. évesek.

Jaczkovics Mihály, Salacz Ferencz, Marosi Endre és Sinkay József I. évesek.

Az egylet vagyona 1057 frt 85 kr. tőke és egy kézi könyvtár 327 frt 10 kr. értékben.

VII. A tanárok és az általok előadott tantárgyak átnézete.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszakma	Előadási ny.	Heti órák száma		Észrevétel
				I. félév	II. félév	
Dr. Bozóky Alajos	Kiv. tanácsos-igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Római jog Osztr. magánjog	r	16	10	Tanári éveinek száma: 23. (Azelőtt 1 1/4 évig a m. k. helytartótanácsnál és a közoktatási m. kir. ministeriumnál szolgált.)
Dr. Sipos Árpád	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, hites köz- és váltó ügyvéd.	Magy. magánj. Törvkezési elj. Keresk. és váltójog. Bányajog.	v	16	16	Tanári éveinek száma 21 1/2
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	Nemzetgazdaságtan Pénzügytan M. pénzügyi törvények Tételes nemzetközi jog.	a	11	9	Tanári éveinek száma: 22. (Három évig segéd-tanár volt.)
Dr. Személy Kálmán	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár.	M. közigazgatási jog. Osztrák-magyar állam statist. Művelődéstörténet.	m	10	10	Tanári éveinek száma: 18. (Egy évig segéd-tanár volt.)

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszakma	Előadási ny.	Heti órák száma		Észrevétel
				I. félév	II. félév	
Dr. Persz Adolf	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	M. alkotm. és jogt. Europai jogt. Egyházi jog		14	6	Tanári éveinek száma: 16
Dr. Nagy Ernő	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Politika Encyclopaedia Magyar közjog		12	8	Tanári éveinek száma: 11
Dr. Horváni Gyula	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Jogbölcészlet Büntetőjog		11	9	Tanári éveinek száma: 6
Dr. Nemes Imre	képesített egyetemi magán-, főreáltanodai ny. r., akad. magántanár	Bölcészlet		1	4	Itten töltött tanári éveinek száma: 17
Dr. Horváni Ferencz	orvostudor, városi tisztifő- és egyházmegyei orvos, akad. magántanár	Tszéki orvostan Közegészségstan		2	2	Tanári éveinek száma: 11½
Dr. Károly Irén	képesített főgymn. ny. r. tanár, akad. magántanár	Államszámviteltan		—	2	Itteni mtanár ¼év óta

VIII. Akadémiai hallgatók,

Beigztatott ny. hallgatók.

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
<i>I. évesek.</i>		<i>b) rendkívüli hallgatók</i>	
<i>a) rendes hallgatók:</i>		Bekker István	— —
*Baróthy Pál	1 2	35 Guttman Ármin	— —
Botka József	1 2	<i>II. évesek,</i>	
Brebán Sándor	1 2	<i>a) rendes hallgatók:</i>	
Czibenszky János	1 2	Adorján Emil	1 2
5 Ellmann Ferencz	1 2	*Ardelean Jusztin	1 2
*Ertsey Pál	1 2	**Bajor Antal	1 2
*Gubicza Ádám	1 2	Balázsházy István	1 2
Handl József	1 2	5 Barta Ferencz	1 2
Heitler Hugó	1 2	*Berthóty István	1 2
10 Jaczkovits Mihály	1 2	*Faur János	1 2
Kiss László	1 2	Fazekas Lajos	1 2
Kli Antal	1 2	Gelei József	1 2
Kurländer Ede	1 2	10 Győrffy Kálmán	1 2
*Lázár Aurél	1 2	Hajnal Ede	1 2
15 Losonezy Géza	1 2	Heczler Gyula	1 2
**Marosi Endre	1 2	Kertész Ede	1 2
Nemes Antal	1 —	Klitus János	1 2
Nyiry Lajos	1 2	15 Kuncz Elek	— 2
Grosz Mihály	1 2	Lindenfeld Zsigmond	1 2
20 Prohaszka József	1 2	*Mezidraeczy Jenő	1 2
Salacz Ferencz	1 2	*Miclea György	1 2
Sántha Barna	1 2	†Nagy Géza k.	— —
Schütz Gyula	1 2	20 Örley György	1 2
Sinkai Traján	1 2	Papp Sándor	1 2
25 Szathmáry Béla	1 2	Pollák Béla	1 2
Tömő Lajos	— —	Popesku Tivadar	1 2
Tury Kálmán	1 2	Popovits Vazui	1 2
Vajnovszky Vincez	1 2	25 *Poynár Sándor	1 2
Valcán Aurel	1 2	Ritoók Géza	1 2
30 Wawrek Kálmán	1 2	Róz Jakab Jenő	1 2
Weill Jenő	1 —	Sal Ferencz	1 2
Vueskies László	1 2	Solymosán Illés	1 2
Zana János	1 2		

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
30 *Stavarsz Hugó	1 2	20 *Német János	1 2
Szabó Bertalan	1 2	*Putics Oktavian	1 2
		*Répold Lajos	1 2
b) <i>rendkívüli hallgatók:</i>		Schnekendorff Márk	— —
Bokor István	— —	*Stocker József	1 2
Dobák Emil	1 2	25 Szücs Dezső	1 2
Grósz Mátyás	1 2		
Wallerstein Aladár	— —	b) <i>III. évesek.</i>	
<i>Jogtudományi tan- folyam.</i>		Jeszenszky Frigyes	1 —
		*Vernica Romul v.	1 —
a) <i>III. évesek.</i>		<i>Államtudományi tan- folyam</i>	
Balogh Elemér	1 2	<i>III. évesek.</i>	
*Beöthy Dávid	— —		
Berthóty Károly	1 2	Domján Jánosuj	1 2
*Bozóky Kálmán	1 2	br. Drechsel Gyula	1 2
5 *Csipu Pál	1 2	Fáj András	— 2
Deutsch Géza	1 2	Kesztyelyi Zoltán	1 2
Fónyad Endre	1 2	5 Máthé György v.	1 —
Goldberger Miksa	1 2	Misley Endre v.	1 —
*Göbölös Lázár	1 —	*Papp József	1 2
10 Halászi Imre	— —	Takácsy Sándor	1 2
*Hegedűs Gyula	1 2	*Virág Géza	1 2
Kurländer Sámuel	1 2		
*Jellinek István	1 2	b) <i>Vendég</i>	
*Kalmár Ferencz	1 2		
15 *Kindris Gábor k.	— —	10 Guttmann Zsigmond	— 2
Kwirsfeld László k.	— —		
*Linzinger Gyula	1 2	Összesen 107.	
Lösschmidt Ödön k.	— —		
Markovits Károly	1 2		

A *-gal jelöltek ösztöndíjasok.

A k-val jelöltek katonák

Jegyzetek: A v-vel jelöltek az 1889: 26. t. cz. értelmében a 7-ik félév után végvizonyítványt nyertek.

A kiknek neve mellett tanfélév nincs kitéve, azok elmaradtak.

2) Vizsgálati engedélyt nyertek:

az I. alapvizsgálatra:

Dsida Lajos, városi főjegyző Fehértemplomban.
Székely István, posta- és távirtdatiszt Budapesten.

A II. alapvizsgálatra:

Kiss Ernő, káptalani erdész Kis-Jenőn.
Szatmáry Király Andor, megyei alszámvevő.

A jogtudományi államvizsgálatra:

- 5 Sinszky Ferencz, végzett kolozsvári egyetemi joghallgató.
Weisz Lajos, n.-bányai bányakapitánysági fogalmazó gyakornok.

Az államtudományi államvizsgálatra:

Sinszky Ferencz, végzett kolozsvári egyetemi joghallgató.
Vogel Dezső, torontálmegyei közigazgatási gyakornok.
Weisz Lajos, n.-bányai bányakapitánysági fogalmazó gyakornok.

3) Az államszámviteltant hallgatták:

Farkas Lajos,
Guttmann Zsigmond,
Kovács Imre,
Rezei Gusztáv,
5 Szánthó Lajos.

Az intézetet általában látogatók száma tehát 112 volt. A beíratott nyilvános joghallgatók számánál a múlt évihez képest gyarapodás 10, a vizsgaengedélyt nyert egyének számánál apadás 4, az államszámviteltant hallgató tisztviselőknél gyarapodás 5, általános gyarapodás tehát 8.

A ny. r. joghallgatók között származás szerint volt: Abauj megyei 1, Arad megyei 5, Árva megyei 1, Bács megyei 1, Békés megyei 10, Bereg megyei 1, Bihar megyei 51, Borsod megyei 1, Csanád megyei 1, Csongrád megyei 1, Hajdu megyei 4, Heves

megyei 1, Jász-N-Kun Szolnok megyei 2, Kolozs megyei 1, Komárom megyei 1, Krassó Szörény megyei 3, Liptó megyei 1, Marmaros megyei 1, Pest megyei 2, Sáros megyei 1, Somogy megyei 2, Sopron megyi 1, Szabolcs megyei 2, Szatmár megyei 9, Szeben megyei 1, Szilágy megyei 1, Temes megyei 3, összesen 107.

IX. A tandíj alól egészen s félig felmentettek kimutatása.

Évfolyam		egészen	félig	frt	kr.
Az I. félévben	Az I. évfolyamban	2	8	138	—
	A II. évfolyamban	1	4	63	—
	A III. évfolyamban	1	2	50	—
	A IV. évfolyamban	1	2	46	—
	Összesen :	5	16	297	—
A II. félévben	Az I. évfolyamban	2	8	120	—
	A II. évfolyamban	1	4	60	—
	A III. évfolyamban	1	2	44	—
	A IV. évfolyamban	—	1	6	50
	Összesen :	4	15	230	50

Az egész évben tehát 40 joghallgatónak 527 frt 50 kr tandíj engedtetett el. Öt első, öt másod és öt harmad evi tanfolyambeli joghallgató tandíjfizetés nélkül kimaradt, a beigtatott önkéntesek szintén nem fizettek tandíjt.

Az ösztöndíjak, segélyegyleti díjak, elengedett tandíjak s a beteg-segélyező alapból utalványozott segélyek együttvéve 7442 frt 25 kr-ra rugtak.

X. Tananyag.

A) Kötelező tantárgyak:

Első félév.	Első évfolyam	Bevezetés a jog- és államtudományokba, 2 óra. Római magánjog (institutiók), 8 óra. Magyar alkotmány- és jogtörténet, 7 óra. Művelődéstörténet, 4 óra.
	Második évfolyam	Nemzetgazdaszat, 6 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Jogbölcsestet, 6 óra. A XIX. század története, 4 óra.
	Harmadik évf. Jogtudományi tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Osztrák magánjog, 6 óra. Magyar kereskedelmi és váltójog, 6 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam. Államtud. tanfoly.	Alkotmányi és kormányzati politika, 5 óra Magyar közigazgatási jog, 5 óra. Magyar pénzügyi jog, 5 óra. Egyházi jog, 7 óra.
Második félév.	Első évfolyam	Római magánjog (pandekták), 8 óra. Európai jogtörténet, 5 óra. Ethika, 4 óra.
	Második évfolyam	Tételes nemzetközi jog, 3 óra. Pénzügytan, 4 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Magyar közjog, 6 óra.
	Harmadik évf. Jogtudományi tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Magyar állam statisztikája, 5 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam. Államtud. tanfoly.	Special collegiumok.

B) Specialcollegiumok.

Az első félévben 5 tanár hirdetett hetenkinti 15 órában 8 specialcollegiumot, melyeket 236 joghallgató látogatot, a máso-

dik félévben pedig 10 tanár hetenkinti 29 órában 15 specialcollegiumot, melyeket 312 joghallgató látogatott, számos joghallgató ugyanis több specialcollegiumra iratkozott be.

A specialcollegiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya * Publicumok. † Kötelező collegiumok.	Heti óra-szám	Hallgatók száma
E l s ő f é l é v			
Bozóky	Római perjog	1	37
»	Gaius olvasása	1	36
Személy	†Művelődéstörténet	4	34
»	*A népszámlálásról	1	41
Nagy	*A politika irodalom története	1	16
»	†A XIX. század története	4	35
Hoványi F.	Közegészségtan	2	8
Nemes	*Logikai fejtegetések	1	29
M á s o d i k f é l é v			
Bozóky	Római örökjog	2	30
Persz	Jogtörténeti forrástanulmány	1	31
Nagy	Közjogi gyakorlatok	2	36
Hoványi Gy.	*Jogbölcészeti conversatorium	1	30
»	Büntetőjogi gyakorlatok	2	15
»	Bosznia igazságügye	1	10
Személy	Közigazgatási jog	4	5
»	Statisztika elmélete	1	16
Molnár	*Munkáshiztosítás	1	31
»	Államhitel	1	11
Sipos	A bányatörvény-javaslat	3	7
»	Váltójogi practicum	2	21
Hoványi F.	Törvénytiszteki orvostan	2	20
Nemes	†Ethika	4	30
Károly	Államszámviteltan	2	19

XI. Ösztöndijasok.

Ösztöndíjt a következő joghallgatók élveztek:

Az I. évfolyamban:

	Baróthy Pál, gf. Csáky Petronella-félét	500	frttal.
	Ertsey Pál, Száraz-félét	300	»
	Gubicza Ádám, Alapy-félét	210	»
	Lázár Aurel, Ghiba Birta-félét	200	»
5	Marosi Endre, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30	»
	» » Fogarassy-félét	19	frt 49 krral.
	Nyiry Lajos, Alapy-félét	210	frttal.

A II. évi tanfolyamban:

	Ardelean Jusztin, Ghiba Birta-félét	200	»
	Bajor Antal, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30	»
10	» » Alapy-félét	210	»
	Berthóty István, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30	»
	Faur János, Gozsdu-félét	225	»
	Mezidhraczký Jenő, győri kir. árva-alapítványbeli	100	»
	Miclea György, Gozsdu-félét	200	»
15	Poynár Sándor, Gozsdu-félét	400	»
	Stavarsz Hugó, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30	»

A jogtudományi tanfolyamban:

	Bozóky Kálmán, Koháry-félét	300	»
	Csipu Pál, Gozsdu-félét	225	»
	Göbölös Lázár*), Gozsdu-félét	225	»
20	Hegedüs Gyula, Jövedéki birság-alap-félét	200	»
	Jelinek István, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félét	30	»
	Kalmár Ferencz, Török-félét	100	»
	Kindris Gábor (önkéntes), Koháry-félét	150	»
	Német János, Ghiba Birta-félét	200	»
25	Putics Oktavián, Gozsdu-félét	250	»
	Repol Lajos, Alapy-félét	210	»
	Stocker József, Alapy-félét	210	»
	Vernica Romul*), Gozsdu-félét	200	»

Az államtudományi tanfolyamban:

	br. Drechsel Gyula, Alapy-félét	210	»
30	Papp József, Alapy-félét	210	»

*) A második félévben eltávozott.

Takácsy Sándor, Gozsdu-félét	200	»
Virág Géza, Alapy-félét	210	»

Végzett joghallgatók:

Buday József, Alapy-félét	150	»
Kelemen József, Alapy-félét	105	»
35 Némethy József, Alapy-félét	210	»
Verner Kálmán, Mária-Terézia-félét	150	» *)

XII. Vizsgálatok.

Az 1874. évi Szabályzat 52. §-a értelmében a joghallgatók előmenetelének figyelemmel kísérése szempontjából sürűen tartattak colloquiumok nemcsak a kötelező, hanem egynémely specialcollegiumokból is, az összes colloquiumok száma 570 volt.

A jelen 1890/91 tanév folyama alatt letett alap- és államvizsgálatok eredménye pedig a következő:

1890. évi szeptember 1-től 1891. jun. végéig. **)

Letette az	Nyilvános rendes joghallgató	Miniszteri engedély folytán	képesítettett			felfüggesztett	összesen
			kitüntetéssel	egyhangulag v. szótöbbséggel	nem		
Első alapvizsgálatot	39	—	6	27	1	5	39
Második alapvizsgálatot	30	1	3	24	—	4	31
Államtudom. államvizsg.	3	—	1	2	—	—	3
Jogtud. államvizsgálatot	6	—	—	5	—	1	6
Főösszeg :	78	1	10	58	1	10	79

A jogtanulók szorgalmának fokozása szempontjából a nm. *vallás- és közoktatási* m. kir. miniszter ur 1886. évi márczius

*) A kifizetett ösztöndíjak összege 6427 frt 99 kr.

**) Ezen táblás kimutatás az egész tanév alatt letett összes alap- és államvizsgálatok eredményét tünteti föl, melyben a mult évekről elmaradt pót- és javítóvizsgálatok is benfoglaltatnak, ellenben a 39. lapon lévő táblázathban csak az idei joghallgatók vizsgálatai vannak feltüntetve.

19-én 46299—1885. sz. a. kelt szabályrendeletével elrendelni méltóztatott, hogy azon jogtanulók nevei, kik az alap-, s illetőleg államvizsgálatokat kitüntetéssel teszik le, a Budapesti Közlöny- s a közoktatás állapotáról évenként kiadatni szokott miniszteri jelentésben leendő közzététel végett hivatalból felterjesztessenek, egyuttal felhatalmazván az intézeti igazgatókat, hogy belátásukhoz képest az illetőknek neveit más alkalmas módon is közzétehessek.

Az 1889. évi október hó 3-án 41398. sz. a. kelt magas rendelet értelmében pedig azon joghallgatók nevei, kik jogi tanulmányaikat kitünő sikerrel fejezték be és a tanári kar előtt mint jó magaviseletű, szorgalmas és komoly törekvésű ifjak ismereteseek, időközönként a m. kir. *igazságügyi* minister ural is közöltessenek, mert ezekre az ifjakra a hivatali alkalmazásoknál különös figyelemmel lesz, hogy egyrészt lehető jó erők belépése az államszolgálatba biztosíttassék, másrészt hogy ez a jogi és politikai pályára készülő ifjuságnak buzdításul szolgáljon.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A helybeli kir. jogakademia hallgatói közül *kitüntetéssel* tették le:

1) Az első alapvizsgálatot: *Ertsey Pál, Kiss László, Lázár Aurel, Marosi Endre, Nyiry Lajos* és *Schütz Gyula*;

2) A második alapvizsgálatot: *Barta Ferenc, Klitus János, Lindenfeld Zsigmond*.

3) Az államtudományi államvizsgálatot: *Halász Zsigmond*.

A fentérintett felhatalmazásnál fogva a kitüntetéssel vizsgázott joghallgatók nevei a helybeli lapokban is közöltettek.

XIII. A joghallgatók statisztikai átnézete.

Evfolyam		A kötelezett colle- giumok óraszáma		Anyanyelv szerint					Vallás szerint					A vizsg. eredm.				Tanpénz			Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak ösz- szes mennyisége o. é. forintokban	
				magyar	román	német	szerb	lengyel	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	helv. hitv.	ágost. hitv.	mózes vallásu	A vizsg. eredm.		vizsga nélkül	fizetők	Tanpénz				
															képesített	külüntetéssel egyszerűen nem			1/4	1/2			
Első félvév	Első évfolyam	21	35	30	5	—	—	—	14	7	1	7	—	6	—	—	—	—	25	2	8	6	725
	Második évfolyam . . .	21	35	27	8	—	—	—	9	3	7	5	1	10	—	—	—	—	29	2	4	9	712 ₅
	Harmadik évfolyam . .	22	27	22	5	—	—	—	13	1	5	2	2	4	—	—	—	—	21	4	2	12	1100
	Negyedik évfolyam . . .	22	10	8	2	—	—	—	4	2	1	1	1	1	—	—	—	—	7	1	2	4	415
Főösszeg:		86	107	87	20	—	—	—	40	13	14	15	4	21	—	—	—	—	82	9	16	31	2952 ₅
Második félvév	Első évfolyam	17	30	25	5	—	—	—	13	7	1	5	—	4	6	16	1	7	20	2	8	7	744 ₄₉
	Második évfolyam . . .	18	32	24	8	—	—	—	10	3	7	2	1	9	3	16	4	9	26	2	4	9	712 ₅
	Harmadik évfolyam . . .	15	18	15	3	—	—	—	11	1	4	2	—	—	—	—	—	18	12	4	2	10	887 ₅
	Negyedik évfolyam . . .	—	8	7	1	—	—	—	4	1	1	—	1	1	—	1	—	7	7	—	1	4	415
Főösszeg:		50	88	71	17	—	—	—	38	12	13	9	2	14	9	33	5	41	65	8	15	30	2859 ₄₉

Jegyzet. Ebben a kimutatásban benfoglaltatnak a beiktatott önkéntesek is, ellenben az évközben kimaradt tanulók abból kihagyattak. Az önkéntesek, minthogy tanpénzt nem fizettek, a mentesek között szerepelnek.

XIV. Akadémiai könyvtár.

A könyvtárt az idén is sűrűen használták, névszerint a jogtanári kar, valamint a helybeli premontrei főgymnasium és főreáltanoda tanári testületeinek tagjai, az akadémiai ifjuság és még igen számosan a helybeli értelmiséghez tartozó egyének közül, számszerint 152 egyén 603 művet használt.

A könyvtárállása az 1889/90

tanév végén . . . . . 8892 köt. 20892 frt 14 kr. értékben.

Gyarapodás az 1890/91 tanévhen

a) vétel folytán . . . . . 132 » 579 » 72 » »

b) ajándék folytán . . . . . 55 » 79 » 50 » »

Állás az 1890/91 tanév végén: 9079 köt. 21551 frt 36 kr. értékben.

XV. Levéltári szemle.

A kar a lefolyt évben ésszesen 11 értekezletet tartott.

Az iktatókönyv szerint beérkezett 475 ügydarab.

Az érdekesb levéltári okmányok a következők:

Levéltári szám	Idegen szám	T á r g y
1889/90 347	jul. 7.	Az ösztöndíjasok II. félévi rovatos kimutatása felterjesztetik.
348	—	Az 1889/90. évi Almanach s az 1890/91 évi I. félévi tanrend felterjesztetik és szétküldetik.
366	706. jul. 7.	A nyárádi I. sz. káptalan átírata, mely szerint Buday József végzett joghallgatónak 150 frtos Alapy-féle ösztöndíját a szigorlati évre meghosszabbítja.
367	jul. 10.	Az igazgató kezelése alatt álló alapokról készített 1889/90. évi számadás felülbíralás végett felterjesztetik.
373	1551. eln.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , mely szerint a m. jelzálog és hitelbank 4%-os 100—500—1000 és 5000 frtos köz-

Levél-tári szám	Idegen szám	T á r g y
374	29395. jul. 12.	ségi kötelezvényei üzleti biztosítékként elfogadhatók.
377	—	Ugyanaz meghosszabbítja Némethy József végzett joghallgatónak 210 frtos Alapy-féle ösztöndíját a szigorlati évre.
379	31052. jul. 17.	A kolozsvári m. k. t. egyetem beküldi 1889/90 évi Almanachját és 1890/91 évi tanrendjét.
382	738. jul. 21.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében a III. és IV. éves ösztöndíjas joghallgatók ösztöndíjnyugtái sikeres colloquiumok esetében az állami vizsgálatok letétele nélkül is láttamozhatók.
384	1711. jul. 25.	A nváradai l. sz. káptalan tudatja, hogy Repold Lajos II. éves joghallgatónak a tanév kezdetétől egy 210 frtos Alapy-féle ösztöndíjt adományozott.
385	jul. 28.	A nváradai l. sz. püspöki helynök ő mga meghívja az igazgatót s a tanári kart Mária Valéria királykisasszony ő fenségének Ferencz Salvator es. és kir. főhg ő fenségével végbemenő esküvője alkalmából a helybeli székesegyházban tartandó Te Deum-ra.
387	1626. eln.	Az akademia üdvözlő felirata ugyanebből az alkalomból.
392	aug. 8.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> , melynek értelmében a m. gácsországi, nyugati és budapest-pécsi vasut részvényei üzleti biztosítékként elfogadhatók.
398	—	Az egrí érseki joglyceum évkönyve.
402	aug. 14.	A prágai egyetem tanrendje. Nm. Dr. Schlauch Lőrincz nagyváradai püspök meghívja az igazgatót s a tanári kart a f. é. aug. 18-án mint ő es. és apost. kir. Felsége legmagasabb születése, és f. é. augusztus 20-án, mint Sz. István első magyar apostoli király ünnepén, a székesegyház-

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
406	aug. 15.	ban tartandó ünnepélyes isteni tiszteletre. Az akademia üdvözlő irata a m. orvosok és természetvizsgálók e. i. jubilaris nagygyűléséhez.
407	—	Pozsonyi tanrend.
411	22. aug. 24.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir. ministerium számvevősége az 1888 ^{8/9} évi tandíj számadást helyesnek találja.
414	20422. aug. 19.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir. minister ur Dr. Károly Irén premontrai főgymnasiumi rendes tanárt az államszámviteltan magántanárává nevezi ki.
416	3653. aug. 25.	Ugyanannak számvevősége az igazgató kezelése alatt álló alapokról készített 1889/90 évi számadást helyesnek találja.
420	aug. 29.	Egri tanrend.
424	aug. 31.	Győri tanrend.
425	—	Az 1888/90 évi ügyviteli és hetestartási átalány számadása felterjesztetik.
426	—	Az 1889/90 évi tandíjszámadás felterjesztetik.
427	—	Az 1889/90 évi könyvtári számadás felterjesztetik.
428	—	Az 1889/90 évi irodai átalány számadása felterjesztetik.
1890 ^{1/21}		
2	szept. 1.	Lembergii egyetemi tanrend.
7	szept. 5.	Eperiesi tanrend.
8	—	Czernoviczi egyetemi tanrend és személyzet.
10	szept. 6.	Sárospataki tanrend.
12	szept. 8.	Pécsi tanrend.
15	szept. 9.	A kar felterjesztése az 1874: 34. t.-cz. 5. §-ának megváltoztatása tárgyában.
16	szept. 11.	Részvétirat a kolozsvári m. k. t. egyetem rectorához Szabó Károly ottani tanár elhunytá alkalmából.
17	szept. 12.	Bécsi egyetemi tanrend.
59	41482. szept. 19.	A nm. vallás- és közoktatási m. kir.

Levél-tári szám	Idegen szám	T á r g y
64	okt. 1.	minister úr Dr. Molnár Imré ny. r. tanárt f. évi nov. 1-től a 3-ik ötöd-évi fizetési pótlék élvezetébe előlépteti. A nagyváradi I. sz. püspök ő nmga meghívja az igazgatóságot, a tanári kart s az akadémiai ifjuságot a f. évi okt. 4-én, mint Ő felsége legmagasabb nevenapján a székesegyházban tartandó Te Deum-ra.
67	okt. 3.	Várszély Ármin, helybeli prémontrei fő-gymnasiumi igazgató gyászlapja. — A kar részvétíratára a prémontrei társ-házhoz ugyanezen alkalomból.
68	okt. 3.	A kecskeméti jogakadémia emlékirata a jogtanárok anyagi helyzetének javítása tárgyában.
72	1997.eln.okt.5.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr tudtja, hogy Ő Felsége az akadémia szerencsekívánatait Mária Valéria királykisasszony férjhezmenetele alkalmából legfelsőbb köszönetének kifejezése mellett legkegyelme- sebben tudomásul venni méltóztatott.
75	okt. 5.	A helybeli kir. postaigazgatóság átíratára a posta- és táviró tiszti tanfolyamnak az akadémia épületében leendő meg-tarthatása tárgyában.
83	88. okt. 12.	A nyáradai prémontrei társ ház válasza a részvétíratára.
86	okt. 16.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszter úr a II. sz. tanteremnek a posta- és táviró tiszti tanfolyam meg-tarthatása céljából való átengedését jóváhagyó tudomásul veszi.
101	3587. eln. okt. 22.	A nm. kereskedelemügyi m. kir. minis-ter úr megküldi az 1889. évi működéséről szóló jelentését a könyvtár számára.
102	43748. okt. 22.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi-nister úr meghagyja Kindris (Gábor) jog-hallgatót 150 frtos Koháry-féle ösztön-dija élvezetében az önkénytesi év alatt.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
198 204	jan. 30. 1931. jan. 29.	pök és nváradi l. sz. püspöki helynök meghívja a jogakademia tanári karát és tanuló ifjuságát a f. ó. jan. 28-án néhai Simor János hgprimás elhunytá alkalmából a székesegyházban tartandó gyászistenti tiszteletre. Pécsi tanrend. A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr Dr. Bozóky Alajos igazgatónak az ausztriai magánjog helyettesítéséért 300 frt, Dr. Sipos Árpád ny. r. tanárnak a tkezési eljárás helyettesítéséért 250 frt helyettesi díjt utalványoz.
205	2471. jan. 29.	Ugyanaz Dr. Hoványi F. mtanárnak a közegészségtan előadásaért járó 100 frt jutalomdíj kiegészítéseképen 95 frt 50 krt utalványoz.
212	febr. 7.	Egri tanrend.
213	—	Eperjesi tanrend.
214	266. eln.	A nm. vallás és közoktat. m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> az északkeleti vasut részvényeinek biztosítékul ellogadhatása tárgyában.
215	febr. 8.	Pozsonyi tanrend.
217	febr. 12.	Sárospataki tanrend.
222	1384.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr tudatja, hogy a vidéki kir. táblákhoz kinevezett bírák joghallgató fiainak indexei már f. évi april végén iratnak alá.
223	477. febr. 10.	Ugyanannak számvevősége az 1889/90 évi irodai általányszámadást helyesnek találta.
224	febr. 13.	Az esztergomi érseki főkapitány megküldi Knauz Nándor monografiáját a Garam szt.-benedeki apátságról a könyvtár számára.
225	febr. 14.	Kecskeméti tanrend.
227	febr. 15.	Mármarosszigeti tanrend.
228	49723. 1890. febr. 11.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr tudatja, hogy a tanári

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
239	febr. 22.	karnak fizetés javítás iránt benyújtott kérvénye (111. sz.) fedezet hiányában ezúttal nem teljesíthető.
242	febr. 26.	Debreczeni tanrend.
245	59318. 1890. febr. 15.	Részvétirat az esztergomi érseki főkap- talanhoz Simor János hgprimás el- hunytá alkalmából.
246	5436. febr. 16.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr helyesnek találja a m. évi tatarozási munkákra engedélyzett 184 frt 7 krról szóló számadást s megengedi a fel nem használt 44 frt 12 krnak az idei 189 ^o / ₁ évi ügyviteli átalányba beutalását s ugyanebben leendő elszámolását.
254	150. márcz. 12.	Ugyanannak körrendelete a f. évi máj. 15-én Budapesten tartandó országos tornaverseny tárgyában.
257	márcz. 16.	A kecskeméti jogakadémia átirata az akademiák tárgyában.
259	—	A nagykarolyi Kölcsey-szobor bizottság gyűjtő íve. A kar 5 frtot szavazott meg.
260	—	A kar felterjesztése a kötelező jogtudor- ság elejtése tárgyában.
262	480. eln. márcz. 14.	Czernoviczi tanrend.
264	6371. márcz. 19.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr <i>szabályrendelete</i> a fővárosi takarékpénztár által kibocsátott 4 ¹ / ₂ %-os 100—500—1000—5000 frtos zálogleveleknek üzleti biztosítékként leendő elfogadhatása tárgyában.
267	márcz. 26.	Ugyanannak számvevősége az 1889/90 évi tandíjszámadást helyesnek találja.
268	márcz. 27.	A csurgói ev. ref. főgymnasium az aka- demia nyomtatványait kéri. Megkül- dettek.
273	510. márcz. 31.	Prágai tanrend.
		A nváradi I. sz. káptalan átirata, mely- ben tudatja, hogy Bajor Antal jog- hallgatónak egy 210 Alapy-féle ösz- töndíj utalványozott.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
275 282	april 6. april 12.	Lembergii tanrend. Átirat a biharmegyei államépítészeti hi- vatalhoz az akademia épületén szük- séges tatarozási munkálatokról ké- szítendő költségvetésről.
285	april 16.	Emödy Dániel sárospataki akademiai tanár gyászlapja. — A kar részvét- irata ezen alkalomból.
289	9377.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr Korn Lajos pedellusnak 40 frt segélyt engedélyez.
291	565. eln. apr. 2.	Ugyanannak <i>szabályrendelete</i> a porto- mentes küldemények tárgyában.
292	14390. apr. 9.	Ugyanaz tudatja, hogy a nagykarolyi kath. főgymnasiumot az 1890 ¹ / ₁ tan- évre érettségi vizsgálat tartására föl- jogosította.
293	april 21.	Kún Pál sárospataki akademiai tanár gyászlapja. A kar részvétirata.
295 300	april 22. 1028. eln.	Bécsi egyetemi tanrend. A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr tudatja, hogy a travnikai főgymnasium által kiadandó érettségi bizonyítványok Magyarországon is ér- vényesek, ha az illetők a magyar nyelv s irodalomból s a történetből pótvizsgálatot tesznek.
304	12034. apr. 25.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nister úr az akademiai épület előtti vasrácsozatos tölgyfacsatorna készitő- séért 56 frtot utalványoz.
306	935. máj. 2.	Nm. Dr. Schlauch Lőrincz nváradi I. sz. püspök meghívja az igazgatóság- got s a tanári kart a helybeli kir. tábla működésének megkezdése al- kalmából a I. sz. székesegyházban tartandó ünnepélyes isteni tiszteletre.
307	május 3.	Mgos Zádor Gyula min. biztos úr meg- hívja az igazgatóságot s a tanári kart a kir. tábla alakuló ülésére.
311	997. eln. apr. 24.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nister úr <i>szabályrendelete</i> az aradi

Levél-tári szám	Idegen szám	T á r g y
314	671. eln. máj. 7.	polg. takarékpénztár által kibocsátandó 5 $\frac{1}{2}$ %-os 100—500—1000—5000 frtos zálogleveleknek üzleti biztosíték-ként elfogadhatása tárgyában.
315	371. máj. 7.	Ngos Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármester átirata a választásra jogosult tanárok névjegyzékének átküldése tárgyában. Átküldetett.
316	1093. eln.	A biharmegyei m. kir. államépítészeti hivatal átteszi az akademia épületén szükséges tatarozási munkálatokról szóló költségvetést. A nm. miniszteriumhoz felterjesztetik.
318	1336. eln.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minster úr <i>szabályrendelete</i> a hazai hajlított butoripar támogatása tárgyában.
320	20521. máj. 6.	Ugyanannak rendelete a Stat. Évkönyv IV. évfolyamának beszerzése tárgyában. Beszeresztetett.
327	május 31.	Ugyanaz Dr. Bozöky Alajosnak f. évi okt. 1-től a 4-ik ötödéves fizetési pótlékot utalványozza.
345	jun. 17.	Az esztergomi érseki főkáptalan megküldi a Simor-gyászemléket.
351	26521. jun. 13.	Felterjesztés a tkezési eljárás, váltó és kereskedelmi jog tanszékének helyettesítése tárgyában.
352	26522. jun. 13.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minster úr a magántanároknak II. félévi jutalomdíjkép összesen 269 frt 85 krt utalványoz.
362	jun. 24.	Ugyanaz Dr. Sipos Árpádnak a tkezési eljárásnak II. félévi helyettesítésért 250 frt helyettesítési díjt utalványoz.
363	jun. 24.	Felterjesztés az 189 $\frac{1}{2}$ évre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságok megerősítése iránt.
388	jun. 30.	Felterjesztés az 189 $\frac{1}{2}$ évi I. félévi tanrend helybenhagyása iránt.
		Az 189 $\frac{0}{1}$ tanévre vonatkozó statistikai főkimutatás a nm. vallás és közoktatási m. kir. minster urhoz és az

Levél-tári szám	Idegen szám	T á r g y
389	jun. 30.	országos statisztikai hivatalhoz felterjesztetik.
390	—	Zárjelentés az 1890 ^o / ₁ tanévről.
391	28748. jun. 30.	A kitüntetéssel vizsgázott joghallgatók nevei felterjesztetnek.
396	jun. 30.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. minister úr az 1891. tanév I. felére megállapított tanrendet helybenhagyja. Az 1890 ^o / ₁ évi tanulói létszámról, a vizsgák eredményéről szóló kimutatások a nm. vallás és közoktatási m. kir. minister urhoz és az orsz. stat. hivatalhoz felterjesztetnek.

BCU Cluj **Figyelmeztetés.** Cluj

A beíratások és beírások az 1891°/₂ tanévre f. évi szeptember 1—11-ig bezárólag eszközöltetnek, még pedig az igazgatónál 1—8-ig, az egyes tanárok külön névjegyzékébe legkésőbb szept. 11-ig bezárólag, ezen napon túl a föl vétel csak külön engedély alapján történhetik. A tandíj előzetesen lefizetendő, vagy amennyiben a joghallgatók a felmentésre igényt tarthatni vélnék, az ez iránti folyamodványok a tanári karhoz czimezve, mindjárt a beíratáskor az igazgatónál benyújtandók.

A pót- és ismétlő alapvizsgálatok f. évi szept. 9-től 14-ig tartatnak.

A »Veni Sancte« szeptember 15-én lesz, a nyilvános előadások szept. 16-án kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon, 1891. jul. 1

Az igazgatóság.

Tartalom.

	Lap.
I. Történelmi visszatekintés	3
II. A jogtanári kar személyzete.	4
III. Vizsgálati bizottságok	6
IV. Az 1890/91 tanév története	7
V. A tanárok irodalmi működése	25
VI. Ifjúsági egyletek.	27
VII. A tanárok és az általuk előadott tantárgyak átnézete	28
VIII. Akadémiai hallgatók	30
IX. A tandíj alól egészen és felig felmentettek kimutatása	33
X. Tananyag	34
XI. Ösztöndíjasok	36
XII. Vizsgálatok	37
XIII. A joghallgatók statisztikai átnézete	39
XIV. Akadémiai könyvtár	40
XV. Levéltári szemle	40
